

1 Korid

Pol köp nöd u Korid nibi bi kalip kali kliš rika

1 ¹⁻²Yad Pol. God nipe ke yip hag la rö, Krai Jisas manö ud arep bi nipe ap midpin. Mam hon Sosdenes aip aui midul, köp anibi, kalöp daun kub Korid au God nibi bi nipe midpim gau kali kliš i rikabin. Kale Krai Jisas nip niḡ udpe u, God hagö, kale nibi bi ke kamiḡ aij nipe midpim. Bi Kub hon Jisas Krai nip sabe gipal nibi bi ram minöḡ gau gau magöḡhalö, God kalip nibi bi uḡ nipe midaiöl a göm hag la. Krai Jisas nipe Bi Kub hon midöp; nipe u rö nöḡ Bi Kub kale midöp.

³God Bapi hon abe, Bi Kub Jisas Krai abe, kalöp möḡ niḡmil ud aij gilö, kale mid aij gimim.

Pol God nip aij a ga

⁴Krai Jisas nip cig midpe, God nipe kalöp ud aij göm nan aij ña u niḡem, yad pör God nip aij a gabin. ⁵Nihön ginig: kale Krai nip cig midpe, Krai kalöp ud aij yabiḡ gö, kale gasi niḡ aij gimim, manö hag ñi aij gipim. ⁶God nipe gö, Krai manö aij u aḡ kale daḡ auö, kale niḡ udmim, hagöp rö gabim. ⁷Anib u, Bi Kub hon Jisas Krai aunab a gimim abad midpim ñin i, God Ana nan aij ñab gau hadö magöḡhalö udpim. ⁸Bi Kub hon Jisas Krai kalöp abad midöm gi ñi aij gö, kale ram minöḡ it i midmim, manö aij nipe u niḡ udöl gi midmim, nip arö gagnabim. Bi Kub hon Jisas Krai aunab ñin u, kale manö rimnap niḡagnabim. ^a ⁹God hagab rö nöḡ gab. Nipe kalöp hag lö, kale Ñi nipe Bi Kub hon Jisas Krai aip jim ñöl midpim.^b

Krai nibi bi gau gasi ud adö añi niḡöm, jim ñöl midaiöl

¹⁰Añ mam bi. Bi Kub hon Jisas Krai lau adö midpun u me, manö ke ke adö rimnap lagmim. Gasi adö añi niḡmim, manö adö añi hagmim,

^a 1:8 1De 3:13; 5:23   ^b 1:9 1Jn 1:3; 1De 5:24

jim ñöl yabił midaimim.^c ¹¹Pen nibi Klowi nibi bi nipe rimnap apöm yip hagö niñbin, kale añ mam yad rimnap kale ke pen pen hagabim. ¹²Anib u, rimnap hagpim, “Hon Pol nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Apolos nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Sipas nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Kraiis nibi bi nipe,” a gipim.^d

¹³Hagpim anibu Kraiis nip ud asik ke ke libim rö lõp. Yad mab ba lañ al pak lilö kalöp nan a gem umnö rö, hib yad hagnim Pol nibi bi nipe midpun a gipim akan Pol hib hagnim ñig pakpe akan Anib u, “Hon Pol nibi bi nipe,” “Hon Apolos nibi bi nipe,” a gipim u pir alxim. ¹⁴Pen am kale aip midainö ñin u, nibi bi iru ñig pak ñagnö. Bi mihöp nöp Krispas Gaias nöp ñig pak ñinö. Anib u, God nip aij a gabin.^e ¹⁵Wasö u, yihariñ piral hagbep, “Pol hib nipe hagun ñig pakno,” a gibep. ¹⁶Pen hauł gipin. Yad Sidepanas nibi bi nipe gau kalip abe ñig pak ñinö. Pen nibi bi rimnap halö ñig pak ñinö aka niñagpin.^f ¹⁷Krais yip, “Nibi bi gau kalip ñig pak ñimön,” a göm hagaga. “Kalip manö aij yad u hag ñimön,” a ga. Anib u, manö aij nipe u hag ñimidin. Pen nibi bi rimnap gasi kid hiik niñöm hagpal rö hag ñagmidin. Manö anig göl hagnö, Kraiis mab ba lañ al pak lila manö u manö yihariñ ap rö lõ, nibi bi gau niñ udagöl, a gem, manö aij nipe u kabö göl nöp hag ñimidin.

¹⁸Nibi bi mab ke inab adan anibu araböl gau, Kraiis mab ba lañ hanip nan a göm uma manö u niñlö, manö hauł rö linab. Pen God hanip ud kamiñ yuab nibi bi gau, Kraiis mab ba lañ hanip nan a göm uma manö anibu niñun, God pidöñ halö, nipe ke hanip ud kamiñ yuöp, a gun niñbun.^g ¹⁹Adö anibu God Manö u, Aisaia nipe God manö haga u kali kliñ riköm haga,

“Nibi bi gasi kid hiik niñbun a gipal gau,
gasi kale u ke niñöm, gasi aij niñbal.

Pen yad ginö, gasi niñöm hagpal rö lagnab,
manö hałöwałö hagpal rö linab,” a ga.^h

²⁰Anib u, nibi bi gasi niñeb gau, nibi bi koles kub arbal gau, nibi bi manö nihön nihön hag amil apil gipal gau, manö kub aij aij kale niñbal u, God niñö, manö hauł rö lõ, böñ nöp ap lug pakniñ gaböl.ⁱ

²¹God nipe ke niñ aij göp rö, nibi bi gasi hon u ke niñun a göm, ke ułhai niñnaböl gau, nipe aigale bi rö midöp u niñagnaböl. Nibi bi anib gau Kraiis manö aij hag ñabun u niñlö, kalip manö hauł rö linab. Pen God nipe ke ginabin a göm hag la rö, nibi bi manö hauł hag ñabun anibu niñ udeinaböl gau, God kalip ud asik yunab.^j ²²Juda nibi bi gau hagpal, “Nan gagep rö rimnap gipe niñun, niñö hagabim a gun niñnabun,” a gipal. Pen

^c 1:10 Plp 2:2   ^d 1:12 1Ko 3:4; Ap 18:24-28   ^e 1:14 Ap 18:8; Ro 16:23

^f 1:16 1Ko 16:15   ^g 1:18 Ro 1:16   ^h 1:19 Ais 29:14   ⁱ 1:20 Ais 19:12; 33:18; 44:25;

Job 12:17   ^j 1:21 Mad 11:25

Grik nibi bi gau gasi aij aij hain nibö adö rimnap niñun, a göm pör nöp ulhai niñbal. ²³Anib u me, Krai hanip nan a göm uma manö u hagaino, Juda nibi bi gau niñöm hagnaböl, “Manö iru göp u nihön ginig hagabim,” a ginaböl. Pen Juda nibi bi wasö gau hagnaböl, “Manö hain nibö ulhai niñabun u hagagabim. U manö ñiñitoñ limim hagabim,” a ginaböl.^k

²⁴Pen God hanip Juda nibi bi rimnap abe, Grik nibi bi rimnap abe, udnabin a göm hag la niñöm hon Krai nip niñun niñbun, God pidöñ halö midöp rö, Krai abe unbö rö nöp pidöñ halö midöp; God gasi kid hiik niñöb rö, Krai abe unbö rö nöp gasi kid hiik niñöb.^l ²⁵Nibi bi gau Krai apöm uma u niñöm, God nipe klö midagöp a ginaböl; pen God nipe klö nipe ke ga gasi u niñagnaböl. Nibi bi gau Krai apöm uma u niñöm, God nipe gasi aij midagöp a ginaböl; pen God nipe gasi aij nipe ke gasi niña it u rik niñagnaböl.^m

²⁶Añ mam bi. Kale ke niñim! God kalöp wiñ ala ñin u, kale aigale nibi bi rö midaibe kalöp wiñ alañ Nibi bi gasi niñeb a gipal gau, nibi bi kub gau, nibi bi hib midöp gau, kalöp iru wiñ alaga.ⁿ ²⁷Nibi bi gasi kid hiik niñbun a gipal gau nable gañ, a göm, God nibi bi gasi aij niñagpal gau uda. Nibi bi klö midpun a gipal gau nable gañ, a göm, God nibi bi klö midagöp gau uda. ²⁸Nibi bi hib halö midpun a gipal gau nibi bi yihariñ rö mideilañ a göm, God kalip arö göm, nibi bi ramö gau hib midagöp a gipal gau kalip uda.

²⁹God nipe aniñ ga u, nibi bi rimnap God amgö ilö adö u, hib kale ke haglö adö arnim rö lagnab, a göm ga.^o

³⁰God gö, Krai Jisas aip jim ñöl midpim. Anib u, God gö, Krai Jisas nip niñ udun, nip aip jim ñöl midun, nip gasi niñöl gi midpun u me, hon gasi kid hiik niñeb nibi bi rö midpun. Krai aip jim ñöl midpun u me, God hanip niñöm nibi bi kamiñ aij yad a gab. Krai aip jim ñöl midpun u me, God hanip niñöm nibi bi asiñ midagöp yad ke a gab. Krai aip jim ñöl midpun u me, God hanip niñöm nan si nan naij gipal gac u Ñi yad hadö hik gi yua a gab.^p ³¹Manö adö anibu God Manö u kali kñiñ riköm hagla, “Nibi bi miñ miñ gun a göl u, kale Bi Kub hanip nan nihön nihön ñöb u gasi niñöm, miñ miñ göl,” a gila.^q

Pol Krai hanip mab kros ba lañ uma manö u hag ñimidöp

2 ¹Pen añ mam bi. Am kale aip midainö ñin u, God Manö niñö yabiñ u hag ñinam a gem, manö kñiñ aij auub gau rö aka gasi kid hiik niñeb manö gau rö hag ñagnö. ²Am kalip aip midem, gasi rimnap ke niñem kalip manö hag ñagnabin; Jisas Krai nip mab ba lañ al pak lilö hanip nan a göm uma gasi adö añi anibu nöp niñem, kalip hag ñinabin,

^k 1:23 Ro 9:32; 1Ko 2:14   ^l 1:24 Kol 2:3   ^m 1:25 2Ko 13:4   ⁿ 1:26 Mad 11:25; Jem 2:5
^o 1:29 Ep 2:9   ^p 1:30 Jer 23:5-6   ^q 1:31 Jer 9:24

a gem, gasi u nöp niñnō. ³Anib u, kalöp aip midainō u, hañ romanj yad klō midageia; yad aninin gö piñij gem, gil gil göl gi midainō.^r ⁴Nibi bi rimnap manō ke ulhai niñöm, manō dö kal adip adip adō anibu nöp rö hagun a göm gipal rö gagnō. God Ana u yip pidōñ nipe u ñō niñöl gi, Jisas manō aij u pidōñ halō hag ñinō u waiō niñbe.^s ⁵God anig ga u, bi rimnap manō kññ aij u haglö, yip niñ udagöl; pen yad klō yad ke ginō, kale yip niñ udöl, a göm, God anig ga.

God Ana gasi aij ñab

⁶Pen yad am nibi bi Kraiss nip kabō rö niñ ud pidōñ gipal gau aip am midem, kalip gasi kid hiik niñeb manō rimnap hag ñimidin. Pen ram minōñ adō it i gasi kid hiik niñbal rö hag ñagmidin. Kiñ gau bi kub gau, kale gasi kid hiik niñbal rö hag ñagmidin. Kiñ gau bi kub gau kale hir ginaböl. ⁷Pen yad kalip manō hag ñimidin anibu, God gasi kid hiik niñeb manō pi göl midmidöp u hag ñimidin. Gasi kid hiik niñeb manō anibu hadame dagol gau ram minōñ gi laga ñin u nöp pi göl midmidöp. God nipe hadame dagol gau ram minōñ gi laga ñin u nöp, Kraiss Jisas aip mailō halō mideinaböl a göm, gasi kid hiik niñeb manō aij anibu hag lö, milō padō yabił pi göl midmidöp. Yad gasi kid hiik niñeb manō anibu nöp kalip hag ñimidin. ⁸Minōñ nabōñ adō it i kiñ gau abe, bi kub gau abe, gasi kid hiik niñeb manō anibu rik niñagla. Niñblap rö hagep, Bi Kub mailō halō kumi kabō adō lañ nibō aua u nip al pak lagblap.

⁹Pen God Manō u kali kññ riköm hagla,

“Nibi bi God nip midmagō libal gau,

God kalip ud aij yabił göm, nan aij aij ñinab.

Amgö niñagla; hag ñilō apdi niñagla;

gasi ke nöp niñöm, anig ginab, a göm niñagla;

God kalip nan aij aij ke nöp ñinig gab,” a gila.^t

¹⁰Pen manō niñagmidal anibu, God nipe Ana nipe hanip ñō niñbun.

God Ana nan gau magōñhalō ulhai niñab. God nipe nan pi ga gau abe ulhai niñab. ¹¹Hon gasi nihön nihön niñbun u, nibi bi rimnap niñagpal, pen ana hon ke añ dañ midöp u nöp niñöb. Anib unbō rö nöp, God nipe gasi nihön nihön niñöb u, God Ana nipe nöp niñöb. ¹²Pen hon nibi bi minōñ nabōñ adō it i gasi niñbal rö gasi niñagpun. God nipe Ana nipe ke hanip yuō aua niñöm God nan aij hanip abōnamō ñöb u rik niñbun. ¹³God hanip nan aij abōnamō ñöb manō adō anibu nöp hag ñabun. Bi gasi kid hiik niñbal rimnap hanip manō anibu haglö niñagun; God Ana gasi ñöb rö manō anibu niñjun me, nibi bi gau kalip hag ñabun. God Ana hanip manō hagö niñjun, nibi bi God Ana añ kale dañ midöp nibi bi gau kalip hag ñabun. ¹⁴Pen nibi bi God Ana añ kale dañ midagöp nibi bi gau,

^r 2:3 Ap 18:9; 2Ko 10:1   ^s 2:4 1De 1:5   ^t 2:9 Ais 64:4

God Ana nan aij abönamö ñöb nan gau udagnaböl. Manö aij anibu niñlö, manö hauť rö lö, rik niñagnaböl. God Ana nibi bi aņ kale daņ mideinab u, God Ana nan aij ñöb gau rik niñnaböl.

¹⁵Pen nibi bi God Ana aņ kale daņ midöp gau, kale nan gau magöñhalö niñöm rik niņ aij ginaböl. Pen nibi bi God Ana aņ kale daņ midagöp gau, kale nibi bi God Ana aip midöp nibi bi gau kalip rik niñagnaböl.

¹⁶God Manö u, Aisaia adiņ ap kali kłiñ riköm haga,
 “Nibi bi an, Bi Kub nihön gasi niñöb u rik niñöm,
 nip, ‘Anig gimön, anig gimön,’ a ginab?” ö ga.
 Pen Krai nibi bi nipe midpun gau, hanip gasi nipe niñöb rö ñö niñöl gi,
 hon niņ aij gipun.^u

Jim ñöl midmim, asik ke ke lagmim

3 ¹Añ mam bi. Nöd kale aip midainö ñin u, nibi bi God Ana aņ kale daņ midöp gau kalip hag ñimidin rö, kalöp u rö nöp hag ñibnep, pen kale Krai nip niņ udmim, ñi paiņaņ rö nöp midmidim. Anib u, kalöp nibi bi ram minöņ it i rö hag ñimidin. ²Ñi paiņaņ ci ñiņeb rö u midmidim u me, yad kalöp ci nöp ñimidin; kale nan magö yabiť ud ñiņ yumim rö lagmidöp u me, yad nan magö yabiť kalöp ñagmidin. Midpim ñin i u rö nöp, kale nan magö yabiť ud ñiņ yumim rö lagöp; kale ñi paiņaņ rö nöp midpim.^v ³Midpim ñin i u rö nöp, kale nibi bi ram minöņ it i gasi niņbal rö nöp gasi niņbim. Nibi bi rimnap nan kale gau nan yad rö midaiböp a gimim niņbim. Mulu lugö, pen pen hag midpim. Anig gimim, nibi bi yiħariņ minöņ naböņ it i gipal rö nöp gi midpim.^w ⁴Rimnap hagnim, “Hon Apolos nibi bi nipe midpun,” a gipim. Rimnap hagnim, “Hon Pol nibi bi nipe midpun,” a gipim. Anib u, kale yiħariņ nibi bi minöņ naböņ it i gasi niñöm hagnim rö gipim.^x

⁵Apolos hol miħöņ bi kub nihön rö midpul niñmim manö anibu hagnim? Hol yiħariņ bi wög gep miħau nöp midpul. Bi Kub wög nihön ke ke hag la u gi midul, Jisas Krai manö aij u hag ñailo kale niñmim niņ udpe.

Pen Bi Kub halip miħöņ wög ke ke haga rö nöp gipul.^y ⁶God yip hagajip, ram minöņ kale u nöd amem nan yiņ u yimnö. God Apolos nip hagajip, hainö amöm, ñig am mil dapöm, nan yimnö anibu hoņ ga. Pen God nipe nöp geia rana. ⁷Anig gö, hol bi yiħariņ nan yiņ yimul, ñig hoņ gul gipul u, hib hol u hagpe adö aragnim. God geia rana rö, hib nipe u nöp hagpe adö arnim. ⁸Nibi bi nan yiņ yimbal gau, nibi bi ñig dap hoņ gipal gau, wög adö añi yabiť gipal u me, God wög gipal gipal rö niñöm,

^u 2:16 Ais 40:13   ^v 3:2 Hib 5:12-13; 1Pi 2:2   ^w 3:3 1Ko 1:10-11   ^x 3:4 1Ko 1:12
^y 3:5-6 Ap 18:4,11

kalip pen ñinab. ⁹Hol mihöŋ God wög u jim ñöl gajul, wög naböŋ nipe u kale midpim.^z

Kale God ram nipe midpim

Pen manö ap: kale God ram nipe midpim. ¹⁰God yip mög niŋöm ud aij göm nan aij ña u udem, bi ram gep nipe yabił u midem, ram padö kub aŋ yaŋ u biniŋ gi aij ginö; pen hainö bi ap apöm ram adiŋ adiŋ mideinab gau gab. Pen nibi bi rimnap apöm, ram anibu gun a gaiöl u, niŋ aij göm göl. ¹¹God ram nipe u Jisas Kraiŋ nip padö kub aŋ yaŋ hadö böŋ nöp biniŋ göp u, nibi bi rimnap padö ke hain nibö ap biniŋ göl rö lagöp.^a

¹²Jisas Kraiŋ padö kub biniŋ göl midöp u, nibi bi rimnap, ram adiŋ adiŋ gun a göm, gol, silpa, kabö aij aij dapöm ginaböl; pen nibi bi rimnap mab lö, wid lö adiŋ adiŋ, nan ułan ułan gau dapöm ginaböl. ¹³Pen Kraiŋ apöm nibi bi manö kub hagnab ñin u, wög gi aij gila adö u ke waiö midö niŋnaböl, hałöwałö gila adö u ke waiö midö niŋnaböl. Mab miłan apöm wög aij ginaböl u mideinab; pen wög adö adö ginaböl u böŋ nöp in habik arnab me.^b ¹⁴Padö kub biniŋ göl midöp adö u, nibi bi wög gi aij göm ram adiŋ ap gilö, mab miłöŋ apöm ram adiŋ anibu in habik aragnab u, kale pen udnaböl. ¹⁵Pen nibi bi rimnap wög adö adö nöp göm ram adiŋ ap gilö, mab miłöŋ apöm ram adiŋ anibu in habik arnab u, God kalip ke ud kamiŋ yunab pen nibi bi mög gep rö, ram inö, łip gi höŋ yulö, nan midagöp rö u mideinaböl ram nipe adö laŋ au.

¹⁶God sabe gep ram nipe u kale midpim; God Ana aŋ kale daŋ midöp.^c ¹⁷Nibi bi rimnap apöm God sabe gep ram u gi naij geinaböl u, kalip pen abe gi naij ginab. God sabe gep ram anibu ram nipe ke nöp. Pen sabe gep ram nipe u kale nibi bi midpim.

¹⁸Niŋ aij gimim. Kale rimnap gasi kub nibi bi miŋöŋ naböŋ ił i gasi niŋöm hagnab rö niŋmim, yihariŋ gau ułhai niŋbal rö nöp niŋun, nibi bi gasi kid hiik niŋeb midpun a ginabim u pen hauł alö aniŋ hagnabim. Hon nibi bi hauł halö midpun a gimim me, gasi aij yöl u ułhai niŋnabim. ¹⁹Nihön ginig: minöŋ naböŋ ił i manö kub kub rö hagnab hagnab adö u, God niŋö, manö hauł niŋagep rö löp. God Manö u kali kłiñ riköm hagla,
 “Nibi bi gasi kid hiik niŋun,
 niŋ aij gipun a gipal gau,
 nipe gö, gasi kid hiik niŋeb magö anibu,
 hel ap rö löm,
 gasi rimid midmagö kalip ud sisi lö,
 bi nagıman rö mideinaböl,” a gila.^d

²⁰God Manö adiŋ ap halö, Depid kali kłiñ riköm haga,

^z 3:8-9 Mad 13:3-9; Ep 2:20-22   ^a 3:11 Ais 28:16; 1Pi 2:4-6   ^b 3:13 1Ko 4:5   ^c 3:16 1Ko 6:19; 2Ko 6:16   ^d 3:19 Job 5:13

“Nibi bi gasi kid hiik niņbun a gipal gau,
manö rimnap haglö,
Bi Kub nipe niņö,
manö it ap midagöp,” a ga.^e

²¹Anib u, nibi bi rimnap, nibi bi kub midpal a gimim, hib hagpe adö aragnim. Pen nibi bi aka nan nihön nihön midöp gau, God kalöp niņöm gi la midöp. ²²Yad Pol, Apolos, Sipas, hon wög gep bi kale nöp midpun. Minöñ naböñ it i nihön nihön midöp gau, God kalöp gi ñilañ, a göm, kalöp ñöb. Kamiñ midep magö u abe, umeb magö u abe, God kalöp ñöb. Miñi midpim rö, hainö mideinabim rö, God kalöp gi ñañ a göm magöñhalö kalöp ñöb. ²³Pen Bi Kub kale Kraisi; Kraisi nipe God Ni nipe.

Jisas manö ud arep bi gau

4 ¹Anib u, God manö aij pi göl midmidöp u, Kraisi nipe Apolos Pol kalip bi mihöñ hag lö, kale wög gep bi nipe midpil, a gimim gasi u niņmim. ²Bi kub ap, bi wög gi ñeb rimnap aip manö hag löm, wög ap kalip hageinab u, bi wög gep bi gau nap kale hagnab rö nöp göl.^f

³Pen kale yip manö kub hageinabim u, yad gasi iru niņagnabin. Nibi bi rimnap gau yip manö kub hageinaböl u, yad u rö nöp gasi iru niņagnabin. U yip nan yiñariñ ap rö löp. Yad u rö nöp yad ke manö kub hagagabin. ⁴Yad ke nibi bi rimnap gi najj gagpin a gem niņbin u pen yad anig hagnö, Bi Kub yip bi asiñ midagöp a göm hagagnab. Bi Kub nipe ke nöp yip manö kub hagnab. ⁵Anib u, miñi ñin i manö kub hagagmim. Bi Kub nipe ke apöm manö kub hagnab. Bi Kub nipe gö, nan nihön nihön pi göl gipal gau magöñhalö waiö linab; gasi midmagö rimid añ kale dañ gasi nihön nihön niņbal u, u rö nöp waiö linab. Nin anibu, God nipe nibi bi magöñhalö ke ke añi añi gi aij gipal gipal rö kalip manö aij hagnab.^g ⁶Pen añ mam yad gau. Apolos hol mihöñ manö kalöp hagpin anibi, kale manö magö ap it u niñ aij gimim, a gem, kalöp hagpin. Manö magö anibu hagab: “Gasi kale ke wasö; nan nihön kali kñiñ rikla u nöp niņmim hain gimim.” Hagab rö geinabim u, bi ap hib dap ranmim, bi ap hib dap lugmim, gagnabim.^h ⁷Hon nibi bi kub, nibi bi gau niñi bi pro, a gimim niñbim u aij wasö. Kalöp nihön aij midöp u, God nipe nöp kalöp ñöb. Anib u, kale ai ginig, hon ke gi aij gipun a gimim, hib kale ke hagpe adö arab?ⁱ

⁸Gasi kale ke niñbim u, hon ke nan magöñhalö hadö udpun; nan pro ap ulep gagöp, a gimim gasi niñbim. Gasi kale ke niñbim u, hon ke nibi bi gep rö hadö midpun; bi ap hanip gasi rimnap hag ñagnab, a gimim gasi niñbim. Gasi kale ke niñbim u, hon ke kiñ rö hadö midpun, a gimim niñbim. Pen gasi kale niñbim u, Jisas manö aij ud arep bi gau kiñ rö midagal, a gimim

^e 3:20 Sam 94:11   ^f 4:2 Luk 12:42   ^g 4:5 1Ko 3:8   ^h 4:6 Ro 12:3   ⁱ 4:7 Ro 12:6

gasi niŋbim. Pen kale niŋö yabił kiŋ midaikep, hon miñ miñ gun, kalöp aip kiŋ midbno. ⁹Gasi yad niŋbin u, God niŋe hanip Jisas manö aij ud arep bi gau dam, nibi bi gau midpal aŋ au, bi naij al pak lep rö dam löp. Bi rimnap gi naij geinaböl u, bi kub manö kub hagöm, nibi bi niŋ midlö niŋöl gi, kalip al pak löl, a ginaböl. Gasi yad niŋbin u, God niŋe gö, hon anib unbö rö nöp midpun. Nibi bi minöŋ naböŋ i i abe, ejol kumi kabö adö laŋ abe, niŋ midlö niŋöl gi, hanip bi naij rö al pak linig gaböl. ¹⁰Krais nip niŋ udun wög nip gino, hanip bi hauł a göm niŋbal u, pen kalöp niŋöm, Krais nibi bi niŋe gasi klö niŋeb gau, a göm niŋbal. Hon bi yiŋariŋ hain u, pen kale nibi bi kal yabił. Hon bi hib midöp bi u rö wasö, pen kale nibi bi hib midöp u rö midpim. ¹¹Hadame nöp dagol gau riköl, mid damöm, miñi midpun ñin i kiyö lö, rugu miŋep gö, wałij midagö, ram midagö, umeb rö lö, hon pör pak gilö gilö ułham yabił midpun. ¹²Ke nöp ilön mab udun, nan niŋbun. Hanip hag juöm gilö, kalip pen God kalip abad mideiaŋ a gun, nip sabe gipun. Hanip gi naij gilö, ałagipun. ¹³Hanip manö naij haggal, pen manö hain haggun. Anib u, hon nan yiŋariŋ nan hałpił adin adin ap rö midno midno ñin i auöp.

¹⁴Manö kali kliñ rikabin i, kale nable udmim a gem hagagabin; kale ñi pai midmagö yad gau a gem rimid ukem hagabin. ¹⁵Bi Krais lau adö midpal gau, iru yabił apöm kalöp ud aij göm manö hag ñinaböl. Pen bi Krais lau adö midpal gau, kalöp nap aňi nöp midöp. Yad nöd Krais Jisas manö aij niŋe u kalöp hag ñinö, kale Krais Jisas niŋ udpe u me, yad nap kale midpin. ¹⁶Anib u, kalöp hagabin, yad gipin gipin rö niŋmim, adö anibu nöp gimim. ¹⁷Adö anibu nöp, ñi midmagö yad Dimodi, Krais Jisas manö hag ñinö niŋ aij göm, Bi Kub wög gi aij göp u yunö ninab. Amjaköm, yad Krais Jisas nip niŋ udem, Krais Jisas aip jim ñöl midem, aige gö rö gem gipin u kalöp yiswem kauyaŋ hagö niŋnabim. Yad Krais nibi bi niŋe gau kalip magöŋhalö pör hag ñibin manö u u rö nöp hain gem Krais Jisas aip jim ñöl midpin. ¹⁸Pen kale rimnap, Pol auagnab, a gimim, ałeb ałeb ñöl gi midpim.

¹⁹⁻²⁰Pen Bi Kub u yip yau a gö, yiŋid ninabin. Yiŋariŋ manö nöp hagöm, God nibi bi niŋe midagal; klö niŋe u udöm me, nibi bi niŋe yabił midpal. Anib u, amjakem nibi bi ałeb ałeb ñibal gau manö nöp hagaböl aka God klö niŋe udöm midpal a gem niŋnabin. ²¹Anib u, yad apem kalöp niŋön ginam? Ur ap daunam aka kalöp midmagö lem, manö hain hain hagnam? Yad niŋön ginö, kalöp aij ginab?

Bi ap nap nibin niŋe u nip si uda

5 ¹Manö ap halö haglö auö yip haggal, “Kale God pig midpim gau bi kale ap uraköm nap nibin niŋe u nip si udöp,” a gipal. Pen nibi bi

^j 4:11 2Ko 11:23-27   ^k 4:12 Ap 18:3; 2De 3:8; Mad 5:44   ^l 4:15 Gal 4:19   ^m 4:16 Plp 3:17
ⁿ 4:17 Ap 19:22   ^o 4:19-20 1Ko 2:4

God nip niŋagpal gau nan si nan naj anibu rö gagpal me.^p ²Pen gasi kale niŋbim u, hon nibi bi aij, a gipim. Pen namam kale ap unbö göp u, kale mög giböp; bi anibu hag hön yubep; nibi bi Bi Kub lau adö midpim gau ap magum ginabim nin u, bi anibu kale aip magum gagböp. Pen namam kale u anig gö kalöp nable göm mög gagöp ar? ³Yad milö ke gai i midpin u pen kalöp gasi niŋöl gi nöp midpin. Bi nan si nan naj göp anibu, nip nihön nihön ginabun u yad hadö niŋ libin.^q ⁴Kale nibi bi Bi Kub hon Jisas lau adö midpim gau ap magum ginabim nin u, Pol hanip gasi niŋab a gimim, Bi Kub hon Jisas klö nipe kalöp nö udmim, ⁵bi anibu nip hag gipe, kale aip magum gagnim. Seden aip nöp ajöm me, hañ roman nipe naj gö, gasi hain nibö niŋöm, Bi Kub manö kub hagnab nin u, ana nipe kamiŋ midainim rö löp.^r

⁶Pen kale bi nan naj göp u aip jim nöl midmim, mid aij gipun a gimim gasi u niŋbim u aij gagöp. Bred gun a gaiöl, nan yis pro marap nöp ud plaua rin yaŋ halö lilö, yis pro u geinab plaua anibu magöŋhalö kub yabił rannab.^s ⁷Kale miñi bred yis halö midagöp rö midpim u, nan yis nöd nibö u magöŋhalö ud ke gau yumim, bred yis midagöp rö, nibi bi asiŋ midagöp nöp midaimim. Kale nibi bi asiŋ midagöp hadö midpim me. Nihön giniŋ: Pasopa nin u Juda kai sipsip pi pak God nip sabe gi nöm, God nipe kalip ud asik yua u aij gö niŋöl gi mideila. Pen Kraiŋ nip Pasopa sipsip pi hon rö hadö pak sabe gila u me, God amgö ilö nipe u hon nibi bi asiŋ midagöp hadö midpun.^t ⁸Anib u, Kraiŋ nip nan sabe gep rö al pak lilö, God hanip ud kamiŋ yua u, gasi niŋun, Pasopa hon u aij göp a gun niŋun. Pen Pasopa hon niŋeinabun u, yis halö, nan si nan naj gau halö, niŋagnabun; gasi aij magö u nöp niŋun, manö niŋö u nöp niŋun, bred yis midagöp gau nöp udun niŋnabun.^u ⁹Kalöp köp ap kali kliñ rikem hagnö, “Nibi si udep bi gau, bi si udep nibi gau, kalip aip jim nöl midagaimim,” a ginö. ¹⁰Pen kale hagnabim, “Pol hagöp, ‘Nibi bi Kraiŋ nip niŋ udpal gau kale nibi bi Kraiŋ nip niŋ udagpal gau kalip magöŋhalö arö gilaŋ,’ a göm hagab,” a ginabim. Pen u wasö. Nibi bi Kraiŋ nip niŋ udagpal gau, nibi si bi si göm, pör nöp nan aij rimnap halö udun a göm, nibi bi rimnap nan kale pił gi udöm, nan yiŋariŋ gau god hon a göm sabe göm gimidal nibi bi gau, minöŋ naböŋ ił i pro midagpal. Ram minöŋ gau magöŋhalö midpal u, kalip arö gun rö lagöp. ¹¹Pen köp nöd nibö kali kliñ rik yunö manö anibu miñi hag aij ginabin. Bi Kub Jisas niŋ udpun a gipim nibi bi gau bi ap aka nibi ap urak, nibi si bi si göm, pör nöp nan aij rimnap halö udun a göm, nan yiŋariŋ gau god hon a göm sabe göm, nibi bi gau manö naj hagöm, nibi bi rimnap nan kale rimnap pił gi udöm, niŋ wain niŋ klö

^p 5:1 Lep 18:7-8; Dud 22:30   ^q 5:3 Kol 2:5   ^r 5:5 1Di 1:20   ^s 5:6 Gal 5:9   ^t 5:7 Ais 53:7; 1Pi 1:19   ^u 5:8 Dud 16:3

iru niñlō hauḷ alō, gimidal nibi bi gau kalip aip ajagmim, jim ñöl nan ñinjagmim.^v

¹²⁻¹³Nibi bi Kraiḥ nip niñ udagpal gau, nan si nan naij gaiöl u, niñhön ginig anig gipim, a gem, kalip manö kub hagagnam. God nipe nöḡ manö anibu kalip hagnab. Pen Bi Kub Jisas niñ udpun a gipim nibi bi gau, nan si nan naij gaiöl u, niñhön ginig anig gipim, a gimim, kalip manö kub hagmim. God Manö u Mosis adij ap kali kñiñ riköm haga, “Nibi bi nan si nan naij gimidal gau hag höñ yube aröl,” a ga.^w

Krais nibi bi rimnap manö mideinab u, kale ke ud asikmim

6 ¹Pen namam kale Kraiḥ nip niñ udöp ap manö midö, bi Kraiḥ nip niñ udpal gau nöḡ manö kub anibu niñnaböl. Pen ai ginig bi Kraiḥ nip niñ udagpal gau manö kub anibu niñöl? ²Hon Kraiḥ nibi bi nipe, hainö nibi bi ram minöñ iḷ i gau gau magöñhalö kalip manö kub hagun ud asiknabun. Pen kale nibi bi ram minöñ iḷ i magöñhalö manö kub hagmim ud asiknabim u, kale nibi bi kale ke rimnap manö midniḡ gab u niñmim hag ud asiknabim.^x ³Hon hainö ejol gau kalip abe manö kub hagun ud asiknabun. Anib u, minöñ naböñ iḷ i manö midnab u, ke hagun. ⁴Kraiḥ nibi bi nipe gau, kale manö kub ud asikep bi kub rimnap niñöm, Kraiḥ manö niñ udagal a göm, kalip gasi miñjör niñbal. Anib u, manö kub rimnap midainim, kale ai ginig bi kub anib gau arbim? ⁵Manö hagabin anibi, kalöp nable ginim a gem hagabin. Kale ke bi gasi aij niñöb bi ap, Kraiḥ nibi bi añ hon au manö kub hagno niñnim bi ap midagöp a gipim akan ⁶Anib unbö rö nöḡ gibep u aij. Pen kale unbö rö gagpim. Kraiḥ niñ udöp nimam ap urak, Kraiḥ niñ udöp nimam nipe ke dam Kraiḥ niñ udagpal nibi bi gau midpal añ au manö kub hagpal.

⁷Pen kale Bi Kub Jisas niñ udpim rimnap urakmim, nañin namam kale ke rimnap dam manö kub gagpim u niñem niñbin, kale Bi Kub Jisas niñ udpal nibi bi gipal rö gagabim. Bi Kub Jisas niñ udpim nañin namam rimnap kalöp gi naij gaiöl u, arö ginabim u aij; urakmim kalip dam manö kub hagnabim u aij wasö. Bi Kub Jisas niñ udpim nañin namam rimnap nan kalöp ñip gi u daiöl u, arö ginabim u aij; urakmim kalip dam manö kub hagnabim u aij wasö. ⁸Pen kale ado gimim, urakmim, Bi Kub Jisas niñ udpim nañin namam kale ke rimnap nan kalöp ñip gi udpim. Kale urakmim Bi Kub Jisas niñ udpal nañin namam kale ke rimnap kalip gi naij gipim. ⁹Pen kale niñ aij gimim. Nibi bi gi naij gimidal gau, God kalip dam ram aij nipe lañ ud aragnab. Niñ aij gimim, dui gagmim. Nan yiñariñ gau god hon a göm sabe göm gimidal nibi bi gau; nibi si bi si göm gimidal nibi bi gau; bi nibi aip wasö bi ap nöḡ aip gi ajöm gimidal bi gau; God kalip dam ram aij nipe lañ au ud aragnab.^y ¹⁰Niñ aij gimim. Nan si udmidal nibi bi gau; pör nöḡ nan aij rimnap halö

^v 5:11 2De 3:6; Dai 3:10   ^w 5:12-13 Dud 13:5; 17:7   ^x 6:2 Rep 3:21   ^y 6:9-10 Gal 5:19-21; Ep 5:5; Rep 22:15

udun a gi gasi niŋmidal nibi bi gau; nibi bi niŋ wain niŋ klö iru niŋjöm hau alö gimidal nibi bi gau; nibi bi rimnap kalip manö naj manö piral hagmidal nibi bi gau; nibi bi rimnap nan kale pili gi udmidal nibi bi gau; God kalip magöŋhalö dam ram aij niŋe laŋ ud aragnab. U niŋ aij gimim, dui gagmim. ¹¹Kale rimnap nöd aniŋ rö gi midmidim. Pen Bi Kub Jisas Kraiŋ hanip a göm uma u me, God hon Ana niŋe u apöm, nan si nan naj gac kale u hik gi yuöm, kalöp God nip wög gep nibi bi ke löm, nibi bi asiŋ midagöp midpim a ga.^z

¹²Kale rimnap hagpim, “Yad nan nihön ginam a ginabin u ginabin; u manö midagöp,” a gipim. Aniŋ hagpim u pen adö rimnap geinabin yip nan aij ap gi niŋagnab. Kale hagpim, “Yad nan nihön ginam a ginabin u ginabin; u manö midagöp,” a gipim. Aniŋ hagpim u pen yad adö rimnap gem, gi dam dam midö midö yad bi nagiman rö midem, adö anibu nöŋ gasi niŋem ginabin; yiŋariŋ mideinam rö lagnab. Anib u niŋem, yad aniŋ göl gagnabin.^a

¹³Kale rimnap pen hagpim, “Hanip mudun midöp u me, nan niŋöl gi nöŋ mideinabun,” a gipim. Aniŋ hagpim u pen God gö mudun u abe, nan anib gau abe pis ginab. God nibi bi hañ romaŋ kale gi la u, nibi si bi si göl a göm gi laga. Hañ romaŋ klö kale u, Bi Kub nip wög göl gi midmim a göm ga. Bi Kub niŋe nöŋ hañ romaŋ kalöp nan niŋmidöp.^b ¹⁴God klö niŋe u nöŋ gö me, Bi Kub uraka. Klö niŋe u nöŋ gö me, hon u rö nöŋ uraknabun.^c

¹⁵Niŋ aij gimim. Kale Kraiŋ aip jim niŋöl midpim u, niŋ kid ma kid niŋe ke u midpim. Kraiŋ hañ romaŋ niŋe u, bi si udep nibi aip jim niŋagnim, wasö yabi!^d ¹⁶God Manö u, Mosis adiŋ ap kali kliš riköm haga, “Bi nibi udöm aip jim niŋöl mideinabil u, kale mihöŋ hañ romaŋ aŋi ap nöŋ mideinabil,” a ga. Anib u rö, bi an niŋe bi si udep nibi ap ud aip jim niŋöl mideinab u, kale miŋau hañ romaŋ aŋi ap nöŋ mideinabil.^e ¹⁷Pen nibi bi an Bi Kub aip jim niŋöl mideinab u, ana niŋe Bi Kub Ana niŋe aip jim niŋöl mideinabil.^f ¹⁸Nibi si bi si gagmim. Nibi bi nan si nan naj rimnap ginaböl gau, hañ romaŋ höŋ adö ginaböl, pen nibi si bi si ginaböl gau hañ romaŋ kale ke gi naj ginaböl. ¹⁹Niŋ aij gimim. God niŋe Ana Uŋ u yuö apöm, aŋ kalöp daŋ midöp. Hañ romaŋ kale u Ana Uŋ ram raul niŋe midep u. Anib u, ke gasi niŋbun rö gun a gun gasi u niŋagun. Hañ romaŋ gasi rimid midmagö kale nan kale wasö. God niŋe kalöp rau adog uda. ²⁰Kraiŋ niŋe nan aij yabi! yuöm kalöp rau adog uda. Anib u me, hañ romaŋ kale gau gi aij göl gi midpe niŋöl gi, God niŋö, nip aij ginim; nibi bi gau niŋöm God nip aij a göl.^g

Ber miŋau hañ romaŋ kale aŋi ap midöp

7 ¹Yip köp kali kliš rikmim manö hagpe u, kalöp pen hagniŋ gabin. Bi gau nibi udagnaböl u aij. ²Pen nibi si bi si gipal u naj göp rö,

^z 6:11 Dai 3:3-7   ^a 6:12 1Ko 10:23   ^b 6:13 1De 4:3-5   ^c 6:14 Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14

^d 6:15 Ep 5:30   ^e 6:16 Mad 19:5   ^f 6:17 Jon 17:21-23; Ro 8:9-11   ^g 6:20 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

bi gau nibi kale ke udöm mideinaböl u aij; nibi gau bi kale ke udöm mideinaböl u aij. ³Pen anig gi midöl gi, nibi ginig a gainim u, nugmul yau a ginim. Nugmul nipe ginig a gainim u, nibi nipe u rö nöp yau a ginim. ⁴Nibin hañ romaŋ u nan nipe ke wasö; nugmul aip nan kale jim ñöl. Nugmul hañ romaŋ u u rö nöp nan nipe ke wasö; nibin aip nan kale jim ñöl. ⁵Anib u, nugmul hagö, nibin wasö gagnab. Nibin hagö, nugmul wasö gagnab. Yau nöp gimil gimil. Pen God nip gasi añi niŋul, sabe göl gi nöp midaiul a gimil, manö hag adö añi ap limil, ñin rimnap yihariŋ midmil, God nip sabe göl gi mideinabil. Hainö kauyaŋ ginabil. Wasö u, yihariŋ mideinabil rö, gasi rimnap niŋmil gilö arö, Seden kalöp ap udö, ap lug pakmil rö löp. ⁶Pen kale ber ñin rimnap yihariŋ midmil, God nip sabe gi midmil, u hagagabin. Pen kale ke ber mihau manö hag adö añi ap limil, ñin rimnap yihariŋ midul, God nip sabe gi midaiul, a geinabil u, u manö midagöp, a gem hagabin. ⁷Gasi yad niŋbin u, nibi bi magöŋhalö yad yihariŋ midpin rö midaimim u aij. Anig göl gasi niŋbin u pen God gasi nipe ke niŋöb rö, hanip nan aij ke ke ñöb. Nibi bi rimnap nan aij ap ñö, adö rimnap ke gipal; pen nibi bi rimnap nan aij ap ke ñö, adö rimnap ke gipal. Anig rö, kale magöŋhalö yad yihariŋ midpin rö midaimim a gem hagagabin.

⁸Pen nibi praj bi praj midpim gau abe, nibi palpal gau abe, yad yihariŋ midpin rö mideinabim u aij. ⁹Pen nibi bi rimnap yihariŋ midöm, si gun a göm gasi u nöp auö, mid aij gagnaböl. Anig gainim u, bi gau nibi kale ke ke udöl, nibi gau bi kale ke ke udöl. Wasö u, aŋ kale yaŋ mab rö inö, mid aij gagnaböl.^h

¹⁰Bi ber bi gau, kalip manö ap hagnig gabin. Pen yad nöp wasö; Bi Kub u manö nipe. Nibi gau nugmul bi kale arik aragmim.ⁱ ¹¹Pen rimnap arik araiöl u, bi hain nibö udagöl; yihariŋ nöp midaiöl. Bi udnig, am nugmul kale nöd nibö u nip kauyaŋ udöl. Kale bi gau u rö nöp, nabin bi kale u rö nöp hag yuagmim.

¹²Pen kalöp nibi bi rimnap gau manö ap hagnig gabin. Pen Bi Kub manö nipe u udem, kalöp hagagabin; gasi yad ke niŋbin rö u kalöp hagabin. Pen bi ap, nipe nibi Kraiŋ nip niŋ udagöp nibi ap udöl gi mideinabil u, nibi anibu, nugmul aip midaiul, a geinab u, nugmul nipe, nibi Kraiŋ nip niŋ udagöp a göm, asi masi göm hag yuagnab. ¹³Pen nibi ap, nipe bi Kraiŋ nip niŋ udagöp bi ap udöl gi mideinabil u, bi anibu, nibin aip midaiul, a geinab u, nibin nipe, nugmul Kraiŋ nip niŋ udagöp a göm, asi masi göm arik aragnab. ¹⁴Nibi Kraiŋ nip niŋ udöp u me, bi Kraiŋ nip niŋ udagöp bi nipe u nibin aip jim ñöl midlö, God niŋö, nibin u abe nugmul u abe nibi bi nipe ke mihöŋ midpil. Pen bi Kraiŋ nip niŋ udöp u me, nibin Kraiŋ nip niŋ udagöp nibin nipe u nugmul aip jim ñöl midlö, God

^h 7:9 1Di 5:14   ⁱ 7:10 Mad 5:32; 19:9

niņö, nugmul u abe nibin nipe u abe nibi bi nipe ke mihöñ midpil. Wasö u, ñi pai kale gau nibi bi Kraiss niņ udagpal ñi pai rö liblap. Pen nap kale aka nime kale Kraiss niņ udpal rö, God u rö nöp niņö, ñi ñi pai nipe ke rö midpal.

¹⁵ Bi ber bi udöl midpal gau, nugmul nöp Kraiss niņ udöm midö, nibin nipe Kraiss niņ udöm midageinab u nipe klö göm nugmul nipe niņ arik arnig gainim u, nugmul nipe, nibi yad a göm, ud ribikagnim; yau a gö, arnim. Wasö u, pen pen gimil mid aij gagnabil. Pen nibi u Kraiss niņ udöm midö, nugmul nipe Kraiss niņ udöm midageinab u nipe klö göm nibin nipe niņ arik arnig gainim u, nibin nipe, bi yad a göm, ud ribikagnim; yau a gö, arnim. U manö midagöp. Wasö u, pen pen gimil mid aij gagnabil me. God agamij mid aij gilanj a göm hanip udöp.^j

¹⁶ Pen kale nibi gau, Kraiss niņ udipim u, nagamul Kraiss niņagöp u aip midmil, nipe Kraiss niņ udnim rö löp. Pen kale nugmul bi gau, Kraiss niņ udipim u, nabin Kraiss niņagöp u aip midmil, nipe Kraiss niņ udnim rö löp.^k ¹⁷ Nibi bi Kraiss lau adö midpal ram gau magöñhalö kalip pör hagmidin, “Kale ke nihön nihön gimim rö midaibe, God kalöp wiñ alöm uda u, adö anibu nöp midaimim,” a gimidin. ¹⁸ Bi hañ hadö rib gi dö gila ap, hainö God niņ wiñ alöm udnab u, nipe anig göl midpin a göm gasi iru niņagnim. Pen bi hañ rib gi dö gagla ap, hainö God niņ wiñ alöm udnab u, yip hañ rib gi dö gagal a göm gasi u niņagnab; niņ hañ rib gi dö gagöl. ¹⁹ God nipe niņö, bi hañ rib gi dö gipal aka rib gi dö gagal u, u nan yihariņ yabił; God hagö niņun ginabun u, u nan kub yabił.^l

²⁰ Kale ke nihön nihön gimim rö midaibe, God kalöp wiñ alöm uda u, adö anibu nöp midaimim. ²¹ Kalöp rimnap bi rimnap rauöm dam wög kale u hag lilö, pe u udagmim, hagpal hagpal rö gimim, nagi wög rö gipim. Pen God kalöp wiñ alöm udö nibi bi nipe midpim u, nagi wög rö gipim u arik arun a gimim gasi u niņagmim. Pen hainö arö gimim yihariņ midmim rö lainim u, arö gimim yihariņ midaimim. ²² Nibi bi an an, bi rimnap rauöm dam wög kale u hag lilö, pe udagmim, hagpal hagpal rö nöp nagi wög rö gimim gi midpe, hainö Bi Kub kalöp wiñ alöm, nan aij yabił yuöm, kalöp rau adog udö, nibi bi nipe ke midpim. Pen nibi bi an an, bi rimnap hagpal hagpal rö nöp nagi wög rö gimim gi midagpe, hainö Bi Kub kalöp wiñ alöm, nan aij yabił yuöm, kalöp rau adog udö, nibi bi nagi wög gep nipe ke midpim.^m ²³ Kraiss nipe nan aij yabił yuöm kalöp rau adog udö, nibi bi nipe midpim. Anib u, nibi bi rimnap nagi wög gep nibi bi kale midaiun a gimim gasi u niņagmim. ²⁴ Anib u, añ mam bi. Kale ke nan nihön nihön gimim rö midaibe, God kalöp wiñ alöm uda u, adö anibu nöp midaimim.

²⁵ Pen nibi udmim aka nibi udagmim, manö hag niņbe u hagnig gabin. Manö anibi Bi Kub u hagö niņem kalöp hagagabin. Pen nipe yip mög

^j 7:15 Ro 14:19 ^k 7:16 1Pi 3:1 ^l 7:19 Ro 2:25; Gal 5:6; 6:15 ^m 7:22 Plm 16; 1Pi 2:16

niñöm udöm wög ke hag la rö, gasi niñ aij gem kalöp manö hagnig gabin anibi, manö niñö a gimim niñmim. ²⁶Nibi bi Kraiss nip niñ udupun uri miñör udun ultham midnabun u, midpim rö nöp midaimim u aij. ²⁷Kale bi nibi halö midpim gau, nibi hon gau arö gun yihariñ midaiun a gimim gasi u niñagmim. Pen kale bi nibi halö midagpim gau, nibi udun a gimim gasi u niñagmim. ²⁸Pen kale bi gau, nibi udnabim u, nan si nan naj gagnabim. Kale nibi praj gau, bi udnabim u, nan si nan naj gagnabim. Udmim ultham midaimim a gem gasi u niñem kalöp hagabin.

²⁹Añ mam bi. Midpun ñin i milö padö midagnab. Kale nibi halö midpim bi gau, nibi halö bi midagpim rö midaimim. ³⁰Miñön gipim nibi bi gau, miñön gagep nibi bi rö midaimim. Miñ miñ gipim nibi bi gau, miñ miñ gagep nibi bi rö midaimim. Nan raubim nibi bi gau, nan midagöp nibi bi rö midaimim. ³¹Minöñ naböñ it i nan gau udmim gipim nibi bi gau, gasi adö añi anibu nöp niñmim gagmim. Minöñ naböñ it i ke hain nibö linab ñin u söl midöp.^a

³²Yip aij göp u, kalöp marö kub gagnim. Bi nibi udagpal gau, Bi Kub nip gasi niñöm, nan nihön ginö, Bi Kub nip aij ginab a göm, gasi u niñnaböl. ³³Pen bi nibi udupal gau, nihön ginö, nibi yad u nip aij ginim a göm, nan minöñ naböñ it i gasi kub niñöm gö arnab. ³⁴Anig gö, nipe gasi miñöp niñnab. Pen nibi bi udagöp u, Bi Kub nip nöp gasi añi nöp niñnab. Hañ roman gasi rimid midmagö yad magöñhalö Bi Kub nip nöp ñem, nip midmagö lem, wög ginam a göm, gasi u nöp niñnab. Pen nibi bi udupal gau, nihön ginö, bi yad u nip aij ginim a göm, nan minöñ naböñ it i gasi kub niñöm gö arnab. ³⁵Manö hagabin anibi, kalöp wihö gem hagagabin; kalöp gasi niñem, Bi Kub nip añi nöp gasi niñöl gi, midmagö löl gi midaimim a gem hagabin.

³⁶Pen bi ap yihariñ midö, nip nibi dap ñilö, yad bi wasöke mideinabin a göm, mid damöm, hainö nibi anibu nip niñöm, nipe mid aij gagöp, a göm, nip mög niñöm udnabin a ginab u, udnim. Manö midagöp. Nipe nan si nan naj ap gagnab. Nibi udnab u aij. ³⁷Pen bi ap yihariñ midö, nip nibi dap ñilö, yad bi wasöke midem mid aij ginabin a göm, gasi adö anibu nöp klö gi niñ damöm, nibi udagnabin a ginab u, udagnim. Manö midagöp. Nipe u rö nöp gi aij ginab. Nibi udagnab u aij. ³⁸Anib u, nibi dap ñilö, udnim u, gi aij ginab. Pen nibi dap ñilö, udagnim u, gi aij yabıl ginab.

³⁹Nibi gau, nugmul kamiñ mideinab u, aip mideinabil. Umnab u me, am bi hainö udnabin a ginab u, udnab; gasi nipe. Pen udnig ginab u, Bi Kub lau adö midöp bi ap nöp udnab.^o ⁴⁰Pen gasi yad niñbin u, nugmul umö, nibi yihariñ adu midpal rö midainim u aij. Nipe ñiñi löl gi midöm, mid aij ginab. Yad gasi niñbin, God Ana nipe yip gasi ñö niñöl gi kalöp manö anibi hagabin.

^a 7:31 1Jn 2:17   ° 7:39 Ro 7:2-3

“Nan pak god piral wip haj nan gau sabe gipal u ñiñjun aka wasö?” gila

8 ¹Pen nibi bi nan piral wip haj nan gau sabe gipal gau, nan ap dap pak nan piral anib gau kalip sabe gi ñeinaböl u, ñiñjun aka ñiñjagun a gimim yip hag niñbim u, kalöp pen hagnig gabin. “Hon nibi bi magöñhalö gasi ke ke midöp,” a gipim u, niñjö nöp haggim. Pen gasi rimid hon ke niñjun, niñ aij gipun a ginabun u, hib hon ke hagno adö arnim rö löp. Pen nibi bi gau kalip midmagö linabun u, klö rimnap halö udun, Kraiss haga rö nöp gi aij gino arnab.^p

²Pen hon gasi niñeb midpun a gipal nibi bi gau, yihariñ adö adö nöp niñöm anig haggal.^q ³Nibi bi God nip midmagö libal gau, God niñe kalip niñjöb.

⁴Pen nibi bi nan ap dap pak nan piral anib gau nip sabe gi ñeinaböl u, ñiñjun aka ñiñjagun? Pen hon niñbun, nan piral sabe gipal anib gau nan niñjö wihö, u nan yihariñ. Hon niñbun, God añi nöp midöp.^r ⁵Nibi bi rimnap, god iru nöp, bi kub iru nöp kumi kabö adö lañ abe minöñ naböñ iñ u abe midpal, a göm gasi u niñjal. ⁶Pen God hon u añi yabiñ midöp. Niñe Bapi hon nan gau magöñhalö gi lö midöp. Niñe midö niñöl gi me, hon midpun. Bi Kub Jisas Kraiss u, u rö nöp añi nöp midöp. Niñe midö me, God nan gau magöñhalö gi lö midöp. Niñe midö niñöl gi me, hon midpun.^s

⁷Pen nibi bi rimnap manö anibu niñjagpal. Nagi adö u aij, nagi adö u naj, a göm niñ aij gagal. Anib u, god piral gau nip nan pak sabe gi ñibal nan u niñöm, niñön ginig god piral ñibal nan niñbun a göm gasi iru niñnaböl. ⁸Pen nan asi masi ginabun aka hañöwañö niñnabun u, God niñjö, manö midagöp.

⁹Pen kale nibi bi niñ aij gipim gau, nan ap niñno, añ mam hon niñ aij gagal gau niñöm ap lug paköl rö löp a gimim gasi u niñöl gimim nan niñmim.^t ¹⁰Niñön ginig: kale nibi bi niñ aij gipim gau, am god piral sabe gipal ram raul migan u ammim, nan niñbe, nañin namam niñ aij gagal gau, ap kalöp niñöm, kale u rö nöp niñöl rö löp. ¹¹Anib u, kale niñ aij gipun a gimim gipe, nañin namam Kraiss udnabin a göm uma ap gasi miñlö löl göm u rö nöp nan anibu niñöm, ap lug paknab.^u ¹²Kale anig geinabim u, adö anibu nöp nañin namam kale gau niñöm, adan aij mai, adan naj mai, niñ aij gagnaböl. Anib u, kale nañin namam gau kalip nan si nan naj gimim, Kraiss nip nan si nan naj ginabim. ¹³Anib u, nan niñeb rimnap niñnö, añ mam ap niñöm ap lug pakeinab u, yad nan yuö rimnap niñagnabin; yihariñ hañi maj nan niñem umnabin.^v

Pol pe udagmidöp u nip aij ga

9 ¹Yad Jisas manö ud arep bi ap midpin. Yad Bi Kub hon Jisas nip amgö yad ke niñnö. Kale Bi Kub nibi bi niñe midpim u, yad Bi Kub

^p 8:1 Ap 15:29   ^q 8:2 Gal 6:3   ^r 8:4 Gal 4:8; Dud 4:39; 6:4   ^s 8:6 Ep 4:5,6

^t 8:9 Ro 14:13-15; Gal 5:13   ^u 8:11 Ro 14:15,20   ^v 8:13 Ro 14:21

nip wög gem, manö aij nipe u hag ñainö, niñ udmim me, nibi bi nipe midpim. Anib u, nan ap yip adan wamagöp.^w ²Yad Jisas manö ud arep bi ap midpin u, pen nibi bi rimnap yip niñöm, Pol Jisas manö ud arep bi ap midöp, a göm niñagnaböl. Pen gasi yad niñbin, kale nibi bi gau, niñö nöp Pol Jisas manö ud arep bi ap midöp a gimim niñbim. Nibi bi gau pen, kale Bi Kub nibi bi nipe midpim u niñeinaböl u, niñö nöp Bi Kub nipe ke Pol manö nipe ud arep bi ap hag lö midöp, a ginaböl.^x

³Nibi bi rimnap yip manö kub hagpal gau kalip, pen anig hagabin. ⁴Kalöp wög gi ñibin u rö, pen nan magö udnam rö lagöp akañ^y ⁵Wög kalöp gipin rö, yad pen nibi Jisas nip niñ udöp ap udem, dam Jisas manö aij hag ñi ajöl gi, nan niñul rö lagöp akañ Bi Jisas manö ud arep bi rimnap abe, Bi Kub nimam hain nipe gau abe, Pida abe, pör nibi kale gau halö dam, Jisas manö aij hag ñi ajmidal. ⁶Aka Banabas hol mihöñ nöp mani wög gul nan niñnabul?

⁷Bi ami gau wög gipal rö, nan kale ke ufhai niñagpal. Kalip nan ñilö niñbal. Bi wain wög gi yimbal gau, yimbal rö, wain magö rimnap ral dapöm niñbal. Bi kaj sipsip mukpal gau, mukpal rö, ci rimnap udöm niñbal. ⁸Manö hagabin anibu niñbe, nibi bi gau gasi niñbal rö nöp hagab a ginabim rö löp. Pen lo manö adö anibu nöp hagab me. ⁹God Manö u, Mosis adiñ ap kali kliñ riköm haga,

“Kale kaj kau gau pañid dapim,
wid hon abhib jaklö,
magö u ke löm, cög u ke löm gañ a gimim
dap libe wög gilö niñöl gi,
maj miñgan kale u nagi li ribik gagmim.

Wög ginaböl rö rimnap niñnaböl,” a ga.

Pen God nipe kaj kau gau gasi niñöm manö anibu hagaga.^z ¹⁰Hanip nibi bi gasi niñöm haga. Nibi bi wög ktö yabiñ göm wög yimbal gau, nibi bi wög ktö göm nan ral daubal gau, wög gipal rö kalip rimnap ñilö niñöl gi, aij a gö niñöl gi wög göl a ga.^a ¹¹God manö hagöp nan aij u midmagö añ kalöp dañ yimbun u rö, kale pen nan minöñ naböñ it i midöp rimnap hanip ral dap niñabim u aij.^b ¹²Pen bi rimnap kalöp manö aij u hag ñilö, mani nan gau ñibim rö, Banabas hol bi mihau kalöp pör hag ñimidul u, halip bi ñagnabim akañ

Pen kalöp hag niñblop, mani nan gau udblop, pen nibi bi rimnap niñöm hagblap, “Mani nan a gi asib göl gi ajabil u, pen piral limil, ‘Krais manö aij u hag ñi ajabul,’ a gipil,” a giñlap. Anig rö anibu niñul, Krais manö aij u niñagnaböl rö löp, a gul, mani nan kale gau udagul. Mani hol ke wög gul, nan rau niñöl gul, Krais manö aij u hag ñi ajpul.^c

^w 9:1 Ap 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9   ^x 9:2 2Ko 3:2-3   ^y 9:4 Luk 10:8   ^z 9:9 Dud 25:4; 1Di 5:18   ^a 9:10 2Di 2:6   ^b 9:11 Ro 15:27   ^c 9:12 Ap 20:34; 2Ko 11:9

¹³Pen kale niŋbim: bi God sabe gep ram raul migan wög gipal gau, nan God niŋ dap ñibal gau rimnap udöm ñiŋbal. Bi God wög göl gi, yaur wal bid adö pak sabe gipal gau rimnap udöm ñiŋbal.^d ¹⁴Anib unbö rö nöŋ, Bi Kub hagö, manö aij nipe hag ñinaböl nibi bi gau, kalip pen nan kale Bi Kub niŋ ñeb rimnap ñeinaböl, dam nan ñiŋeb nan kale gau rauöm, mid aij göl gi wög anibu geinaböl.^e

¹⁵Pen kalöp Kraiss manö aij u hag ñi ajnö udpim rö, mani nan ñiŋeb kale rimnap udagpin u yip aij yabiŋ göp. Miñi köp kali kliñ rikabin i, nan kale rimnap udnam a gem hagagabin. Wasö yabiŋ! Mani yad ke wög gem, nan rau ñiŋnabin; wasö umnabin. Yad nan kale rimnap udagnabin.

¹⁶Pen manö hag ñi ajmidin anibu, gasi yad ke hag ñi ajagmidin. Wög Bi Kub niŋ gimidin anibu, nipe ke gimön a ga rö nöŋ gimidin; gasi yad ke niŋem gagmidin. Anib u, yad Jisas manö aij u arö ginam rö lagöp; hag ñöl gi nöŋ mideinabin.^f ¹⁷Gasi yad ke niŋem Jisas manö aij u hag ñibnep, yad nan aij rimnap udbnep. Pen gasi yad ke wasö, Bi Kub hagö, manö aij nipe hag ñabin u rö, yad yiŋariŋ wög yip hag la u gabin. ¹⁸Anib u, yad nan aij udagem, kalöp yiŋariŋ hag ñimidin u, yad nan niŋön niŋön pen udnam? Pen udmidin u, mani nan rimnap udagem, Jisas manö aij u hag ñinö, nibi bi gau kale nan rimnap ñagöm, yiŋariŋ manö aij anibu niŋöm, Jisas niŋ niŋ udnaböl, a gi gasi u nöŋ niŋmidin; pen yad udmidin me u. ¹⁹Yad, bi rau dap lilö, nagi wög gipal rö bi ap midagpin u pen nibi bi iru nöŋ God lau adö mideilaŋ a gem, nibi bi ram minöŋ ke ke gau midpal magöŋhalö kalip nagi wög gep bi ap rö midpin. ²⁰Juda kai midpal aŋ u amem, Kraiss manö aij u hag ñinö niŋ udlaŋ a gem, kale gimidal adö u nöŋ gimidin. Yad lo Mosis kali kliñ riköm haga anibu niŋem hain gagabin u pen Mosis kali kliñ rika lo anibu hain gipal nibi bi gau midpal aŋ u amem, Kraiss manö aij u hag ñinö niŋ udlaŋ a gem, yad lo manö anibu u rö nöŋ hain gimidin.^g ²¹Pen nibi bi lo manö u niŋagpal aŋ u amem, Kraiss manö aij u hag ñinö niŋ udlaŋ a gem, nibi bi lo manö niŋagpal gau gipal rö gimidin. Pen anig gem, haŋöwalö göl gi God lo manö u arö gagpin; Kraiss lo manö u hain gimidin. ²²Nibi bi Kraiss niŋ ud pidöŋ gagal aŋ u amem, Kraiss manö u hag ñinö niŋ udlaŋ a gem, manö kal manö klö wasö, manö hain nöŋ hag ñimidin. Anib u, nibi bi ke ke midpal rö, rimnap Kraiss niŋ niŋ udlö, kalip ud kamiŋ yunim a gem, kalip aip midem, kale gimidal rö nöŋ gimidin.^h ²³Gimidin anibu, Kraiss manö aij u hag ñi aij ginö, nibi bi niŋ niŋ udlö, nipe kale aip yad aip ud kamiŋ yunab, a gem, anig gimidin.

Klö yabiŋ gino areinab me, mid aij yabiŋ ginabun

²⁴Kale niŋbim: nibi bi resis gipal gau iru nöŋ resis gipal, pen bi añi ap nöd amjaknab u nöŋ nan aij udnab. Anib unbö rö, kale u rö nöŋ klö

^d 9:13 Dud 18:1-3   ^e 9:14 Mad 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6   ^f 9:16 Jer 20:9

^g 9:20 Ap 21:20-26   ^h 9:22 2Ko 11:29

gimim, adan dip am aij gimim, nan aij udnabim. ²⁵Nibi bi resis göm, nöd amjakun a göm gasi u niñbal gau, asi masi gi aij göm, pör klö göm eksais gi dam dam, hainö resis ginaböl. Usajil bad pör midep wasö u, nan pro nöp udun a göm, anig gipal. Pen hon usajil bad pör midep udun a gun, anig gipun. ¹ ²⁶Anib u me, yad resis gimidin u, ke gau niñagpin; adan arnig gipin miğan u nöp niñem, dip nöp gem armidin. Pen bi yihariñ hałpi ñöm pen pen pakpal gau, hałöwałö pakagpal, niñ aij göm pakpal rö u gipin. ²⁷Pen yad hañ roman gasi rimid yad ke klö kal gem eksais gi aij gimidin. Anig gem, nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñinö, Jisas niñ udöm nan aij udlö, yad u rö nöp abe nan aij udnam, a gem, anig ginö armidöp.¹

Apis bac bi gau gila u hauł gagun

10 ¹Pen añ mam bi. Apis bac iñaj hon gau aiud u hauł gagmim. God kumi bad rö löm, kalip rarö rauöm abad midö, magöñhalö kamiñ arla. Kale ñig solwara Ałi a gal aula u, God nipe gö, ñig anibu hıi gi lap lap arö, magöñhalö böñ lai kamiñ aula. ^k ²Kale magöñhalö Mosis aip jim ñöl midöm, kumi bad au abe, ñig solwara au abe, ñig pakla. ³Nibi bi anib gau magöñhalö, God ñimidöp nan u niñmidal. ¹ ⁴Nibi bi anib gau magöñhalö, God ñig ñimidöp u niñmidal. God kabö ap ña, kalöp aip areia niñöm ñig anibu kabö añ au nibö auö niñmidal. Kabö anibu me Krais nöp. ^m ⁵Pen God nipe nibi bi anib gau ñiñi laga. Nipe kal juöm kalip al pak lö, wip milö iru nöp ram minöñ kabö nöp añ gau hij gi lug ara. ⁿ

⁶Pen apis bac iñaj bi gau anig ga u, God hanip nibi bi hainö yag daula gau, bi nöd nibö pör midmagö gasi rimid kale nan si nan naj gau niñeila rö gagöl a göm ga. ^o ⁷Apis bac iñaj bi gau rimnap nan piral gau sabe gi midmidal; kale u rö anig gagmim. God Manö u, Mosis adiñ ap kali kłiñ rika manö anibu hadö niñbim: “Asiköm nan niñöl gi, ñig niñöl gi, urak kugom ral hałpi ñöm gilö aröp,” a gila. ^p

⁸Pen rimnap nibi si bi si göl gi midmidal; u rö hon anig gagun. Nibi bi anib gau anig göl gö gilö arö niñöl gi, ñin añi ap dwedi dri dausan (23,000) nibi bi um hakla. ^q ⁹Kale rimnap Bi Kub nip ateb ateb ñimidal; hon unbö rö gagun. Nibi bi anib gau anig geila u, God nipe gö re hauał gau kalip haua hadö umla. ^r ¹⁰Kale rimnap God nip hag jumidal; kale u rö anig gagmim. Nibi bi anib gau anig geila u, God ejol nibi bi al pak lep u yuö apöm kalip al pak la umla. ^s ¹¹Pen God nipe apis bac iñaj bi gau anig ga u, nibi bi rimnap gau niñöm, gasi niñ aij göm, anig unbö

ⁱ 9:25 Plp 3:14; 2Di 4:7-8; 2:4-5 ^j 9:27 Ro 8:13; 13:14 ^k 10:1 Eks 13:21-22;

14:22-29 ^l 10:3 Eks 16:35 ^m 10:4 Eks 17:6; Nab 20:11 ⁿ 10:5 Nab 14:29-30

^o 10:6 1Ko 10:11; Nab 11:4,34 ^p 10:7 Eks 32:6 ^q 10:8 Nab 25:1-9 ^r 10:9 Nab 21:5-6

^s 10:10 Nab 16:41-49

rö gagöl a göm ga. Pen ga anibu, God Manö u kali kliñ riköm hagla u, God hanip nibi bi hainö yag daula gau, Kraiſ kauyañ ado gi aunab a gun abad midpun ñin i, gasi niñ aij göm, apis bac itañ bi gau gi najj gila rö gagöl a göm, bi manö hagep nipe gau kalip gasi ñö, God Manö adin ap kali kliñ rikla. Hon God Manö adin anibu amgö li niñun hadö niñbun. ¹²Pen nibi bi ke niñ aij gipun a gipim gau, ap lug pakun rö löp, a gimim, niñ aij gimim. ¹³Nan si nan najj gun a gun gasi adö ke ke auöp u kalöp nöp gagöp; nibi bi gau iru nöp kalip u rö nöp anig göp. Pen God nipe nan nihön nihön hagnab u, hagnab rö nöp ginab. Anib u, kalöp abad mid aij gö, Seden apöm, nan si nan najj göl a göm, kalöp gasi najj rimnap ñeinab u, God nipe gö, rapin ginim rö lagnab. Seden kalöp gasi najj rimnap ñinab u, God nipe adan ap yameinab, adan anibu arnabim ap lug pakagnabim.

Bred magö adin añi ñiñmidun u me, hañ romañ añi nöp midpun

¹⁴Anib u, nibi bi niñeb aij yad gau. Nan piral gau, nan yihariñ gau, sabe gagmim.

¹⁵Kale nibi bi gasi rimid halö midpim u me, manö hagnig gabin i, manö niñö aka gimim, kale ke niñmim. ¹⁶Hon magum gun, ñig kap u udun, God nip aij a gun ñiñmidun u, Kraiſ hagape nipe ñiñmidun. Pen bred magö ud jö gi ñiñmidun u, Kraiſ hañ romañ nipe ñiñmidun.^t ¹⁷Hon nibi bi iru nöp midpun u pen jim ñöl midun bred magö adin añi ñiñmidun u me, hañ romañ añi nöp midpun.^u

¹⁸Pen Juda kai gipal u niñbim. Meme sipsip nan gau damöm, pak God nip sabe gi ñimidal. Pen kale nöd gasi adö añi ap gasi niñöm, aip jim ñöl meme sipsip nan anibu pak sabe gi ñimidal; hainö nibi bi anib gau aip jim ñöl adin rimnap ñiñmidal.^v

¹⁹Pen yaur wal nan gau god piral nip sabe gi ñibal u, god piral anibu nan yabiñ hagagabin; u nan yihariñ. Minöñ ap, mab ap, kabö gol ap udöm, kaj kau kaj kau pi ana ap gi löm, sabe gimidal nan piral anib gau, nan yabiñ a gem hagagabin; nan piral anib gau yihariñ minöñ, mab adin, kabö gol adin nöp.^w ²⁰Pen kalöp hagabin: nibi bi God nip niñagpal gau, nan piral anib gau sabe gun, yaur wal nan dap pak kabö bid adö u lun, a geinabol u, kale kijaki wip haj wip ana kabö adin mab adin yuaiu nan gau sabe göm pakmidal; God nip sabe gi pakagmidal. Anib u niñem, kale yaur wal nan kijaki nip sabe gi pak ñibal yaur wal nan gau nibi bi gau aip jim ñöl niñmim, kijaki kai aip jim ñöl mideinabim a gem, kalöp manö anibi hagabin.^x ²¹Kraiſ nibi bi nipe aip magum gimim, Bi Kub ñig nipe aip niñmim, ammim kijaki ñig nipe aip niñmim rö lagnab; Bi Kub nan

^t 10:16 Mad 26:26-28   ^u 10:17 Ro 12:5   ^v 10:18 Lep 7:6   ^w 10:19 1Ko 8:4

^x 10:20 Dud 32:17; Rep 9:20

nipe aip ñijmim, ammim kijaki nan nipe aip ñijmim rö lagnab.^y 22 Anig geinabim, Bi Kub nip aleb aleb ñimim ginabim. Kale nibi bi klö midagöp, Bi Kub bi klö yabiñ nip anig geinabim u, hanip pen ilön ñagnim, a gipim akañ^z

23 Kale rimnap haggim, “Hon nihön nihön gun a ginabun u, ginabun; u manö midagöp,” a gipim. Me pen adö rimnap geinabun u, pen hanip gi naj ginab. Kale haggim, “Hon nihön nihön gun a ginabun u, ginabun; u manö midagöp,” a gipim. Pen adö rimnap geinabun u, nibi bi Krais lau adö midpal gau kalip nan aij ap gi ñagnab.^a 24 Hon ke mid aij ginabun a gun adö u nöp niñun gagun; nibi bi rimnap kalip gasi niñun, kale mid aij göl a gun adö u nöp niñun gun.^b

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kijaki wip haj nan gau pak sabe gi dap maker libal aka gimim, gasi iru niñmim, kalip hag niñagmim. Hañowañö rau ñijmim. 26 Nihön ginig: God Manö u Depid nipe adiñ ap kali kñiñ riköm haga, “Ram minöñ iñ i abe, nan minöñ naböñ iñ i midöp nan gau abe, magöñhalö Bi Kub nan nipe midöp,” a ga.^c

27 Pen nibi bi Krais lau adö midagpal rimnap kalöp, “Aube nan niñun,” a gaiöl, ram kalip arun a gaibe u, gasi iru niñmim aragmim. Am kalip aip asikmim, kale yaur wal nan gau dam adiñ kalöp ñinaböl gau, kijaki wip haj nan gau pak sabe gi dap ñaböl aka gimim, gasi iru niñmim, kalip hag niñagmim. Nan niñeb kalöp ñinaböl rö hañowañö ud niñmim. 28 Pen nibi bi rimnap apöm kalöp hagaiöl, “Nan anibu kijaki wip haj nan gau pak sabe gi dap libal,” a gaiöl u, rik niñmim, hon niñno, nibi bi hanip hag ñajal gau gasi iru niñnaböl, a gimim, arö gimim. Wasö u, gasi magö kale añ dañ, u aij u naj hagab gasi magö anibu, dui ginab.^d 29 Pen gasi magö kalpe hagagabin; nibi bi rimnap kalöp hag ñinaböl gau, gasi magö kale añ dañ midöp anibu naj ginab a gem, hagabin.

Pen gasi magö yad ke niñem, nan nihön nihön ginam a ginabin u, ginabin; nibi bi ke gasi magö kale niñem, anig gagnam, a gagnabin. 30 Nan niñeb anib gau, God nip aij a gem niñnabin u, nihön ginig nibi bi rimnap yip manö hag ginaböl?^e 31 Anib u, nan niñniñ ginabim aka niñ niñniñ ginabim aka nan nihön nihön ginig ginabim, God hib nipe adö arnim a gimim gasi u nöp niñmim gimim.^f 32 Pen Juda nibi bi gau aka Grik nibi bi gau aka Krais lau adö midpal nibi bi gau niñlö, aij gagnim adö u gagmim.^g 33 Yad gimidin adö u, yip ke aij ginim adö u gagmidin; nibi bi gau iru yabiñ nöp Jisas manö aij u niñ udlö, kalip ud kamiñ yunim, a gem, adö u nöp gimidin.^h

^y 10:21 2Ko 6:15-16   ^z 10:22 Dud 32:21   ^a 10:23 1Ko 6:12   ^b 10:24 Ro 15:1-2

^c 10:26 Sam 24:1   ^d 10:28 1Ko 8:7   ^e 10:30 1Di 4:4   ^f 10:31 Kol 3:17   ^g 10:32 Ro 14:13

^h 10:33 1Ko 9:20-22

11 ¹Anib u, yad Krais göp adö u niñem gipin rö, kale u rö nöp yad gipin adö u nöp niñmim gimim.ⁱ

Nibi bi God nip sabe ginig magum geinaböl u, kale nihön rö midöl

²Yad nan nihön nihön gimidin u niñ dammim, Jisas manö aij u dapem kalöp hag ñinö u, niñ dammim, niñöl gi nöp midmim gipim u, kalöp nibi bi aij yabił a gabin. ³Pen miñi hagnig gabin i, niñmim. Bi gau nabic kale Krais; nibi gau nabic kale nugmul bi; Krais nabic nipe God.^j ⁴Pen bi gau nabic kale pału göm, God nip sabe göl gi, aka nibi bi gau kalip God Manö hag ñöl gi geinaböl u, nabic kale dap lugnaböl. ⁵Pen nibi gau nabic kale u waiö midö niñöl gi, God nip sabe göl gi, aka nibi bi gau kalip God Manö hag ñöl gi geinaböl u, nabic kale dap lugnaböl. Nibi ap anig geinab u, nibi nan naj ginab nable gañ a göm umagö böñ nöp riklö nable ginab u, u rö nöp linab. ⁶Pen nibi ap umagö pału gagnab u, umagö nipe u rik sösöl lep; wasö u rik yuö lep. Pen anig göl nable göp a gainim u, umagö nipe pału ginim. ⁷Bi gau, God kalip nipe ke rö gi lö midpal u rö, nabic kale u pału gagöl. Pen nibi gau, God kalip bi rö gi lö midpal.^k ⁸God nibi riglöm kid u udöm, bi gi laga; bi riglöm kid u udöm, nibi gi la.^l ⁹Pen nibi ke halö midöp u naj göp a göm, nugmul nip gi laga; bi ke halö midöp u naj göp a göm, nibin nip gi la. ¹⁰Adö anibu, nibi nabic pału göl gi mideinab. Anig ginab u, nibi bi niñöm, nibi anibu manö niñab, a ginaböl. Anig ginab u, ejol gau niñlö nable gagnab.

¹¹Pen niñ aij gimim. Bi Kub amgö ilö u, nibi ke halö midagöp; bi ke halö midagöp. God nipe nibi abe bi abe mihöngöl gi la.

¹²God bi riglöm kid u udöm, nibi gi la u pen miñi nibi gau ñi yag daulö niñöl gi, majö gi kub göm, bi linaböl. Pen magöñhalö God nipe it añi anibu nöp midöp. ¹³Pen nibi gau nabic kale waiö midö niñöl gi, God nip sabe ginaböl u, aij ginab aka, kale ke niñim. ¹⁴God nipe aige göm bi gi löm, nibi gi löm, gi la u niñmim rik niñnabim u, bi gau umagö miłö mideinab u naj ginab, ¹⁵pen nibi gau umagö miłö mideinab u aij ginab u, a gimim niñnabim. Umagö miłö nabic pału gañ a göm, God umagö miłö nibi gau ña. ¹⁶Pen nibi bi rimnap manö hagabin adö anibi niñöm, manö midainim u, yad manö anibi nöp hagnig gabin. Yad pör anig unbö rö nöp gipin. Nibi bi Krais lau adö midpal ram minöñ gau magöñhalö anig unbö rö nöp gipal. Adö ap ke gagpal.

¹⁷Pen manö kub kalöp hagnig gabin i, kalöp manö aij rimnap hagnam rö lagöp. Nihön ginig: kale Krais lau adö midpim nibi bi gau aip magum gimidim u, añ mam kale gau gasi niñmim, gi aij gagmidim. ¹⁸Pen nibi bi rimnap yip hagla niñnö, kale Krais lau adö midpim nibi bi ammim magum gimidim ñin u, kale asik ke ke limidim. Anig hagpal u, kale

ⁱ 11:1 1Ko 4:16   ^j 11:3 Jen 3:16; Ep 5:23   ^k 11:7 Jen 1:26-27   ^l 11:8-9 Jen 2:18-23

rimnap anig gimidim a gem niñbin.^m 19 Pen gasi adö ke ke niñmim gipe arab anibu, nibi bi gau Kraiss niñ ud pidöñ gipal, pen nibi bi gau Kraiss niñ ud pidöñ gagpal, a gun, waiö niñnabun. 20 Kraiss nibi bi nipe aip magum gimim nan niñmidim anibu, Bi Kub niñ nan jim nöl niñmim a ga rö niñjagmidim; piral adö u gimidim. 21 Kale nan niñnig aumidim u, kale nöd apim añ mam auagnaböl gau gasi niñmim abadagmidim. Nöd auaiöl u, niñ wain nan gau iru nöp abönamö niñöm niñ hakmidal. Anig göl, nibi bi rimnap hainö aulö kiyö limidöp; nibi bi rimnap nöd apöm niñ wain iru niñlö hauł almidöp. 22 Pen ram kale midagö, magum gep ram u ammim, nan niñöl gi, niñ niñöl gi gipim akañ Aka, kale God nibi bi nipe midpim u, nan yihariñ rö löp akañ Kale anig gimim, nibi bi nan midagöp gau hag jumidim. Anig gimidim u, kalöp nihön hagnam? Kalöp nibi bi aij a ginam? Wasö yabił! Kalöp anig hagagnabin.

23 Bi Kub yip manö hag ña u, yad kalöp hag ñinö: Bi Kub Jisas, bi nip kain ga ñin u, ram duga magö u, bred magö ap uda. 24 Bred magö ap udöm, God nip aij a göm, adiñ adiñ ud jö göm adiñ bi nipe gau kalip nöl gi haga, “Hañ romañ yad kalöp ñabin i. Anig gimim, yip gasi niñöl gi midaimim,” a ga. 25 Pen nan niñ hakeila, niñ wain kap u u rö nöp ud God nip aij a göm, kalip nöl gi haga, “Niñ wain kap anibi, yad umem hagape yad lugö, nibi bi gau God aip jim nöl rö linab, a gem, kalöp ñabin me u. Niñ wain kap anibi hainö niñmim, anig unbö rö nöp gimim, yip gasi niñöl gi midaimim,” a ga.” 26 Anib u, Jisas ado gi auagöp ñin i, bred magö u abe niñ wain kap u abe niñöl gi nöp mideinabim u, Jisas hanip a göm uma manö aij anib u, nibi bi gau kalip waiö hagnabim. Anig gimim, pör niñ midpe midpe, nipe ado gi aunab arö ginabim.

27 Pen nibi bi rimnap gasi aij niñöm wasö, Bi Kub bred adiñ niñ wain kap hałöwałö ud niñeinaböl u, Bi kub hanip a göm umöb hañ romañ hagape nipe u, nan yihariñ rö lö, anig ginaböl. God niñö, kale Kraiss hañ romañ hagape nipe u nan si nan naj ginaböl; manö kub niñnaböl.^o 28 Anib u, aigeg rö midpim u, nöd hibur gasi midmagö añ kale dañ ke niñmim asik aij gimim, hainö bred wain u ud niñmim.

29 Nihön ginig: nibi bi an bred niñ wain u Jisas hañ romañ nipe u a gi gasi niñöm wasö, hałöwałö bred wain a göm ud niñeinaböl gau, nan si nan naj göm manö kub niñnaböl. 30 Adö anibu nöp, nibi bi kale rimnap masös göm, nan göm göp; rimnap böñ nöp umbal. 31 Anib u, aigeg rö midpun u, nöd hibur gasi midmagö añ hon dañ ke niñun asik aij gun, hainö bred niñ wain ud niñeinabun u, nan si nan naj gun manö kub niñagnabun. 32 Pen hon nan si nan naj geinabun u, nibi bi nipe midpun rö, Bi Kub hanip rimid uknab. Rimid ukö me, gasi niñun, nibi bi minöñ naböñ ił i hałöwałö nan si nan naj gipal gau aip mab ke inab ka migan

^m 11:18 1Ko 1:10-12   ⁿ 11:25 Eks 24:6-8; Hib 8:8-13   ^o 11:27 Hib 10:29

yaŋ aragnabun.^p ³³Anib u, añ mam bi yad, kale nan ñiŋniŋ aunabim u, kale nöd apim añ mam auagnaböl gau gasi niŋmim abadmim, jim ñöl ñiŋmim. ³⁴Pen kalöp rimnap kiyo linab u, ram kale gau nan ñiŋmim aumim. Wasö u, haŋöwaŋö ginabim u, manö kub udnabim.

Manö adiŋ rimnap, hainö midpim u amem, hag ñi aij ginabin.

God Ana nan aij ñab

12 ¹Pen añ mam bi. God Ana nipe nan aij hanip añi añi ke ke ñöb u, miñi manö anibu kalöp hag ñi aij ginig gabin. ²Kale niŋbim: nöd Kraiŋ nip niŋ udagmim midmidim ñin u, minöŋ, mab adiŋ, kabö gol, nan gau ud gi libal nan gasi midagöp anib gau, gasi kalöp ñip gö, nan piral anib gau sabe göl gi midmidim.^q ³Anib u, yad kalöp hagabin, God Ana nibi bi kalip aip aŋ daŋ mideinab u, Jisas nip manö naiŋ hagöm hag juep rö lagnab. Pen nibi bi an, Jisas Bi Kub yad a ginab u, Ana Uŋ nip aip aŋ daŋ midö niŋöl gi anig hagnab.^r

⁴God Ana nipe nan aij aij añi añi ke ke ñab u pen Ana nan aij ñab anibu nipe Ana añi yabiŋ midöp.^s ⁵Wög adö añi añi ke ke gipun u pen Bi Kub nip wög gipun u nipe Bi Kub añi yabiŋ midöp. ⁶Nan aij ke ke udun wög adö añi añi ke ke gipun u pen God añi yabiŋ u nipe ke gö, hon añi añi wög adö ke ke gino arab.

⁷God Ana hanip nan aij ke ke ñö, wög adö ke ke gipun anibu, Kraiŋ lau adö midpal nibi bi gau ud aij gun gi aij gino, nibi bi nipe magöŋhalö mid aij gilaŋ a göm göp. ⁸God Ana nipe hanip nibi bi rimnap gasi aij ñö, gasi niŋ aij gun Kraiŋ manö aij u nibi bi gau hag ñibun. Pen Ana añi anibu nipe hanip nibi bi rimnap gasi aij ñö, Kraiŋ manö aij u iŋ u gasi niŋ kid hiikun nibi bi gau hag ñi aij gipun. ⁹Ana añi anibu hanip rimnap gasi aij ñö, Kraiŋ nip niŋ ud pidöŋ yabiŋ gipun; Ana añi anibu hanip rimnap gasi aij ñö, nibi bi rimnap nan göp gau gino kamiŋ löp. ¹⁰Ana hanip rimnap nan gagep rö gilaŋ a göm pidöŋ u ñöb. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niŋjun nibi bi gau waiö hag ñibun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, God Ana aka ana ke nibö ap kalip abaŋ alö hagaböl u niŋbun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, manö yabiŋ ke ke gau nibö nöd niŋagmidun yiŋid magö anibu nöŋ niŋjun hagnun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, manö yabiŋ ke ke haglö niŋjun, ado gun nibi bi gau kalip hag ñibun.

¹¹Pen God Ana añi yabiŋ midöp u, gasi nipe ke niŋöb rö, hanip nibi bi añi añi nan aij ke ke ñö niŋöl gi, wög adö ke ke gino arab.^t

Kraiŋ hañ romaŋ nipe añi nöŋ midpun

¹²Hañ romaŋ hon añi yabiŋ midöp u pen adiŋ adiŋ ke ke iru nöŋ midöp. Adiŋ adiŋ ke ke anib gau magöŋhalö aip jim ñöl hañ romaŋ añi

^p 11:32 Hib 12:5-6   ^q 12:2 Hab 2:18-19   ^r 12:3 1Jn 4:2-3   ^s 12:4 Ro 12:6   ^t 12:11 1Ko 7:7

nöp midöp. Krai abe anig unbö rö midöp.⁴ ¹³Anig unbö rö nöp, hon Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, nibi bi nibi bi rimnap kalip nagi wög gipal gau abe, nibi bi gasi kale ke niñöm gipal gau abe, God Ana añi anibu nöp hanip magöñhalö pak ñö, Krai hañ romañ nipe añi nöp midpun. God nipe Ana añi anibu nöp hanip ñöb midmagö añ hon dañ midöp.^v

¹⁴Hañ romañ hon añi yabiñ midöp u pen adiñ adiñ ke ke iru nöp midöp. ¹⁵Ma kid u, ñin kid u niñöm, yad ñin kid midbnep u aij, pen ma kid midpin u rö, hañ romañ adiñ ap midagpin, a geinab u, hon ma kid anibu hañ romañ adiñ ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁶Rimid u, u rö nöp, amgö u niñöm, yad amgö midbnep u aij, pen rimid midpin u rö, hañ romañ adiñ ap midagpin, a geinab u, hon rimid anibu hañ romañ adiñ ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁷Pen hanip gi la ñin u, amgö gau magöñhalö gaiböp u, aige gun manö haglö rimid pak niñbnop? Pen rimid magöñhalö nöp gaiböp u, aige gun haliñ niñbnop? ¹⁸Pen God gasi nipe ke niñöm, hañ romañ adiñ adiñ ke ke magöñhalö gi li aij ga. ¹⁹Adiñ adiñ ke ke midagböp u, hañ romañ u rö nöp midagböp. ²⁰Anib u me, adiñ adiñ ke ke iru nöp midöp pen magöñhalö aip jim ñöl hañ romañ añi nöp midöp.

²¹Pen amgö u, ñin kid u nip, “Nihön ginig yad aip midpan? Wög ne ap midagöp,” a göm, asik am ke nöp midöm, mid aij gagnab. Nabic cög magö u, u rö nöp, ma kid u nip, “Nihön ginig yad aip midpan? Wög ne ap midagöp,” a göm, asik am ke nöp midöm, mid aij gagnab. ²²Pen hañ romañ adiñ rimnap klö midagöp, a gun gau, wög kale abe midöp. Asik ke ke lö, hañ romañ mid aij ginim rö lagöp. ²³Pen adiñ anibu adiñ yihariñ a gipun adiñ gau, gasi niñ aij gun, waliñ rib adik gi aij gipun. Pen adiñ anibu adiñ niñagep a gipun adiñ gau, gasi niñ aij gun, waliñ rib adik gi aij gun. ²⁴Pen adiñ anibu adiñ aij a gipun adiñ gau, gasi niñ aij gun, ke gagpun. Pen God nipe ke hañ romañ adiñ adiñ gau udöm, adiñ anibu adiñ yihariñ a gipun adiñ gau, ud aij yabiñ göm, adiñ magöñhalö gi jim ñö, hañ romañ añi nöp midöp. ²⁵Anib u, hañ romañ añi nöp midöm, asik ke ke lagöm, nibi bi nipe rimnap aip adip adip rö midöm, pen pen midmagö löl. ²⁶Pen adiñ ap marö gainim, adiñ rimnap magöñhalö abe marö ginab; pen adiñ ap nip hib haglö adö arainim u, adiñ rimnap magöñhalö abe miñ miñ ginaböl.

²⁷Pen kale magöñhalö Krai hañ romañ nipe midpim. Hañ romañ nipe u gö kale añi añi adiñ adiñ midpim.^w ²⁸Nibi bi it nipe midpun añ u, nipe hanip hag löp rö wög ke ke gipun. Nöd u, rimnap Jisas manö ud arep bi gau midpun; yigwö añ nibö u, Jisas manö aij u hag ñeb bi gau midpun; yigwö nigañ nibö u, Jisas manö aij u nibi bi ñi pai kalip hag ñeb nibi bi

^u 12:12 1Ko 10:17   ^v 12:13 Gal 3:28   ^w 12:27 Ro 12:5

gau midpun; pen hon rimnap nan gagep rö gau gipun; rimnap nibi bi nan göp gau kalip gino kamiñ löp; rimnap nibi bi mög niñun ud aij gipun; rimnap nibi bi gau kalip abad midno niñöl gi, mid aij gipal; rimnap manö yabił ke ke gau hagpun.^x ²⁹Pen hon magöñhalö Jisas manö ud arep bi midagpun. Hon magöñhalö Jisas manö aij u hag ñeb bi midagpun. Hon magöñhalö Jisas manö aij u nibi bi ñi pai kalip hag ñeb nibi bi gau midagpun. Hon magöñhalö nan gagep rö gau gagpun. ³⁰Hon magöñhalö nibi bi nan göp gau kalip gino kamiñ lagöp. Hon magöñhalö manö yabił rimnap ke ke hagagpun. Hon magöñhalö manö yabił ke ke haglö niñun, ado gun nibi bi gau kalip hag ñagpun. ³¹God Ana nan aij ñab anib gau, gasi rimid midmagö añ kale dañ gasi niñmim, nan aij aij ñab anib gau udnabun a gimim gasi u niñmim.

Pen uri yad kalöp adan aij yabił u hagnig gabin.^y

Nibi bi ke nibö gau kalip midmagö linabun u, u nan kub yabił

13 ¹Manö yabił ke ke hagnabun aka ejol manö hagpal rö hagnabun u pen nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, manö hon niñlö belo paklö paklö hagab u rö linab.

²God manö nipe ke hagab manö anibu niñun, nibi bi gau waiö hag ñinabun u pen nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, hon nibi bi yihariñ rö linabun. Gasi niñ kid hiikun, Krais manö aij u niñ aij ginabun u pen nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, hon nibi bi yihariñ rö linabun. Krais manö aij u manö it u gasi niñ kid hiiknabun u pen nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, hon nibi bi yihariñ rö linabun. Hon nibi bi rimnap kalip midmagö lagun, Krais nip niñ ud pidöñ yabił gun, ilö magö rimnap hagno ke gau arnab u pen hon nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, hon nibi bi yihariñ rö linabun.^z ³Pen nan hon magöñhalö midöp rö, nime lun nibi bi nan midagöp gau kalip ñinabun aka God wög u gino niñöl gi, nibi bi rimnap hanip niñlö, mulu lugö, hanip mab inab añ u ud yulö umnabun u, God nip aij ginab a ginabun u pen midmagö lagnabun u, nan yihariñ rö linab.

⁴Hon midmagö leinabun u, kalip manö hain hain hagun, ud aij gun, gi aij ginabun. Hon midmagö leinabun u, nan aij kale gau hon rö lagöp, a gun gasi u niñagnabun. Hon midmagö leinabun u, hib hon ke hagno adö aragnab. Hon midmagö leinabun u, hon nöp nibi bi kub nibi bi gau nibi bi pro, a gun gasi u niñagnabun. ⁵Hon midmagö leinabun u, nibi bi kalip manö najj hagun, hañowahö gagnabun. Hon midmagö leinabun u, pör nan nihön nihön hane ke aij ginim adö u gasi niñun gagnabun. Hon midmagö leinabun u, yinid kal juun manö pen pen hagagnabun. Hon midmagö leinabun u, nibi bi rimnap hanip gi najj ginaböl u, manö anibu gasi niñöl gi midagnabun.

^x 12:28 Ep 4:11-12   ^y 12:31 1Ko 14:1   ^z 13:2 Mad 17:20

⁶Hon midmagö leinabun u, nagi najj adö anibu niñun ñiñi lagnabun; nan nihön niñö nöp midöp u nöp niñun miñ miñ ginabun.^a ⁷Hon midmagö leinabun u, marö nihön nihön rimnap hanip aunim, gasi halö mideinabun. Hon midmagö leinabun u, pör Bi Kub nip niñ ud pidöñ göl gi nöp mideinabun. Hon midmagö leinabun u, pör Bi Kub nip niñ udöl gun gasi halö mideinabun. Hon midmagö leinabun u, pör klö gun Bi Kub hagöp rö göl gi mideinabun.^b

⁸Hon midmagö leinabun u, rol ruö pör pör nöp anig gi damun, am Bi Kub aip kumi kabö adö lañ au mideinabun ñin u, midmagö löl gi nöp mideinabun. God Ana hanip nan aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun, nibi bi gau waiö hag ñibun u, hainö anig gagnabun. God Ana hanip nan aij ñö, manö yabił ke ke aka ejol manö hagpal rö hagnun u, hainö anig gagnabun. God Ana hanip nan aij ñö, Krai manö aij u manö ił u niñ kid hiikpun u, hainö anig gagnabun. ⁹Nihön ginig: God Ana hanip nan aij ñö, Krai manö aij u manö ił u niñ kid hiikpun a gi gasi niñbun u pen uri rimnap nöp niñbun. God Ana hanip nan aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun nibi bi gau waiö hag ñibun a gi gasi niñbun u pen God Manö nipe rimnap nöp niñun, nibi bi gau hag ñibun. ¹⁰Pen Krai Bi aij unbö ke aunab u, hon nan gau rimnap nöp niñagnabun; hon nibi bi magöñhalö nan gau magöñhalö waiö niñ hagnabun.

¹¹Ñi painañ midmidun ñin u, ñi painañ gasi niñbal rö gasi niñun, ñi painañ hagpal rö hagnun midmidun. Pen hainö majö gun, nibi bi kub lun, ñi painañ gasi niñöm gipal rö u böñ nöp arö gipun.

¹²Uri ñin anibi, ñig ana rö ral niñbal rö u niñun, nan gau magöñhalö niñ aij gagnun. Rimnap niñbun; rimnap niñagnun. Pen ñin hain anibu, nan gau rimnap nöp niñagnabun; hon nibi bi magöñhalö nan gau magöñhalö amgö magö hon ke waiö niñun, niñ hagnabun. Uri ñin anibi, God nipe aigale Bi rö midöp u rimnap niñbun, rimnap niñagnun. Pen ñin hain anibu, God hanip niñ aij yabił göp rö u, nip u rö nöp niñ aij yabił ginabun.

¹³Anib u, manö kub miñau nigan pör midöp: Krai nip niñ udep u; Krai nip gasi halö abad midep u; midmagö lep u. Pen manö kub yabił u me, midmagö lep u.^c

God Ana nibi bi nipe kalip nan aij ñab

14 ¹Nibi bi gau kalip midmagö linabun u, u nan kub yabił; kale gasi anigöl niñmim gimim. God Ana nan aij ñab anib gau, gasi rimid midmagö añ kale dañ gasi niñmim, nan aij ñab anib gau udnabun a gimim gasi u niñmim. Pen nan aij aij yabił u, Krai manö aij u nibi bi

^a 13:6 Ro 12:9   ^b 13:7 1Pi 4:8   ^c 13:13 1De 1:3

kalip hag ñinabun, a gimim gasi u niñmim.^d ²Pen nibi bi manö ke nibö manö niñagep rö hageinaböl u, kale nibi bi rimnap kalip hagagaböl; kale God nip nöp hagaböl. Nibi bi rimnap manö anibu niñöm niñagnaböl. God Ana pidöñ ñö manö niñö pi göl midöp gau hagaböl. ³Pen nibi bi Krai manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nibi bi rimnap manö kale u rö nöp niñöm niñ aij ginaböl. Manö anibu niñöm Krai manö aij u niñ aij göm pidöñ rimnap halö udöm, gasi halö midöl gi, nan nihön ginab u gasi iru niñagnaböl. ⁴Nibi bi manö ke nibö manö niñagep rö hageinaböl u, kale ke nöp manö anibu rik niñöm, kale ke nöp pidöñ rimnap halö udnaböl. Pen nibi bi Krai manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nibi bi Krai lau adö midpal gau magöñhalö u rö nöp niñöm, pidöñ rimnap halö udnaböl. ⁵Kale magöñhalö manö ke nibö manö niñagep rö hageinabim u, yip aij ginab u pen yip aij yabiñ ginab u, Krai manö aij u waiö hag ñinabim. Bi ap manö ke nibö manö niñagep rö hagöm, hainö nipe ke it hagpin u anig anig göl midöp a ginab u, nibi bi apdi niñbal gau pidöñ rimnap halö udnaböl. Anig ginab u aij. Wasö, manö ke nibö manö niñagep rö hagep u nan pro; Krai manö aij u waiö hagep u nan kub.

⁶Pen midpim u amem, manö ke nibö manö niñagep rö hagem God Manö hageinabin u, kale aigöl gimim niñmim, Krai nip niñ ud pidöñ ginabim? Pen God Ana yip manö rimnap hagö, kalöp hag ñinabin u aij ginab. Aka God Ana gö, gasi rimid yip auöp rö kalöp hag ñinabin u aij ginab. Aka God Ana yip gasi ñö, Krai manö aij rimnap kalöp hag ñinabin u aij ginab. Yad kalöp hag ñinö, kale Krai Jisas manö aij niñ aij gimim, hagöp rö ginabim u, aij. Krai manö it u rimnap hag ñeinabin u, Krai nip niñ ud pidöñ gimim rö linab.

⁷Nan gau rimnap gasi midagöp pen manö hagab. Gabu gida nan gau manö hagab. Pen gabu gida manö hag aij gageinab u, nibi bi gau niñöm manö nihön nihön hagöp a göm dui göm kimap hagagnaböl.

⁸Pen ahiñ magö u, u rö nöp, hag aij gageinab u, bi an uraköm pen pen ginig gabun a göm, abad mideinab? ⁹Anib u rö me, kale nibi bi gau kalip manö ke nibö manö niñagep rö hagemim, God Manö hageinabim u, kale aigöl göm manö hagaböl me u a göm, niñöl? Kale ke nöp hag hag ju linabim.

¹⁰Minöñ naböñ it i manö yabiñ ke ke iru nöp midöp rö, manö it u midö niñöl gi hagpal; yihariñ hagagpal. ¹¹Nibi bi rimnap manö haglö niñagnabun u, hanip niñlö, nibi bi milö gau rö linab. Hon pen kalip niñno, unbö rö ginab. ¹²Kalöp anib unbö rö nöp ginab u, niñ aij gimim. Gasi rimid midmagö añ kale dañ gasi niñmim, God Ana nan aij ñab anib gau udnabun a gimim gasi u niñbim u aij. Pen nibi bi Krai lau adö midpal gau magöñhalö Krai nip niñ ud pidöñ göl a gimim, nan aij God Ana ñab gau udmim, ktö gimim gi mideinabim u aij yabiñ.

^d 14:1 1Ko 12:31; 14:39

¹³Anib u rö me, kale nibi bi gau kalip manö ke nibö manö niñagep rö hagemim, God Manö hageinabim u, God nip hag niñbe, kalöp gasi ñö niñöl gi, manö hagnabim anibu ud ado gimim, anig anig hagajun a gimim, kalip u rö nöp hag ñimim. ¹⁴Nihön ginig: manö ke nibö manö niñagep rö hagem, God nip sabe ginabin u, ana yad sabe ginab pen manö it anig göl hagabin u a gem niñagnabin. ¹⁵Anib u, yad ana yad u God nip sabe ginabin; pen yad u rö nöp gasi rimid yad u niñöl gi nöp midem God nip sabe ginabin. Yad ana yad u God nip kimap hagnabin; pen yad u rö nöp gasi rimid yad u niñöl gi nöp midem God nip kimap hagnabin. ¹⁶Kale ana kale u nöp God nip aij a gimim sabe geinabim u, nibi bi gau manö hagnabim u niñöm rik niñagnaböl. Anib u, kale God nip sabe gimim aij a ginabim manö anibu it u rik niñöm, aij a göp a göm “Niñö” a göl rö lagnab. ¹⁷God nip aij a göl gi mideinabim u pen nibi bi anib gau manö hagnabim u niñöm, gasi rimnap halö udöm pidöj rimnap halö udagnaböl.

¹⁸Pen God Ana nan aij ñö, manö ke nibö manö niñagep rö hagnun u, kalöp nöp ñagöp. Yip u rö nöp ñajip, manö ke nibö manö niñagep rö iru nöp pör hagemidin u, God nip aij a gipin. ¹⁹Pen Krai lau adö midpun nibi bi gau aip magum gun, manö ke nibö manö niñagep rö hagnö nibi bi rimnap niñöm rik niñagnaböl u, u yip aij gagnab. Manö niñeb mihöp nöp hagnö, nibi bi rimnap niñöm gasi rimnap halö udnaböl u, u yip aij ginab.

²⁰Pen añ mam bi. Ñi paiñaj gasi niñbal rö gasi u rö niñagmim; nibi bi kub gasi niñbal rö gasi u rö niñmim. Nan si nan naj gagep adö u nöp ñi paiñaj rö midmim.^e

²¹God manö haga rimnap hagöm, Aisaia God Manö adiñ ap kali kliñ riköm haga,

“Bi Kub hagöp,
 ‘Yad nibi bi gai i rimid uknö,
 nibi bi milö gau nibö hagnö apöm,
 manö yabiñ kale ke hagnaböl,
 pen nibi bi gai i manö yad hagnabin anibu niñagnaböl,’ a göp,” a
 ga.^f

²²Anib u niñbun, God Ana nan aij ñö, manö ke nibö manö niñagep rö hagnun u, nibi bi Krai nip niñ udpal gau niñöl a göm ñagöp; nibi bi Krai nip niñ udagpal gau niñöl a göm ñöb. Pen God Ana nan aij ñö, nibi bi Krai manö aij u waiö hag ñibal u, nibi bi Krai nip niñ udpal gau, nip niñ ud aij göl a göm ñöb; nibi bi Krai nip niñ udagpal gau, nip niñ udöl a göm ñagöp.

²³Pen kale nibi bi Krai lau adö midpim gau ap magum gimim, magöñhalö manö ke nibö manö niñagep rö hagpe niñöl gi, nibi bi manö

^e 14:20 Ep 4:14   ^f 14:21 Ais 28:11-12

anibu niŋagpal gau rimnap aka nibi bi Kraiŋ niŋ udagpal gau rimnap raul miŋan anibu aueinaböl u, manö kale anibu niŋöm, nibi bi gau hauŋ alö hagaböl, a ginaböl.[§] ²⁴Pen Kraiŋ manö aij u waiö hag nöl gi midpe niŋöl gi, nibi bi Kraiŋ niŋ udagpal gau rimnap aka nibi bi manö anibu niŋagpal gau rimnap raul miŋan anibu aueinaböl u, manö kale anibu niŋöm, kale nan si naiŋ naiŋ giŋal u niŋöm, gasi kub niŋnaböl.^h ²⁵Gasi kub niŋlö niŋöl gi, nan niŋön niŋön gasi rimid midmagö kale pi göl midöp gau waiö lö niŋnaböl. Kale aniŋ göl gasi niŋöm, God niŋ niŋlö aninŋ gö, kugom yimöm, God hib niŋe haglö adö arö niŋöl gi hagnaböl, “Niŋö! God kalöp aip midöp,” a ginaböl.

God niŋ sabe giŋiŋ am magum giŋim u, kabö rö nöŋ giŋim

²⁶Anib u, añ mam bi, manö hagniŋ gabin i niŋmim. Kale ap magum giŋabim ñin u, bi ap kimap ap hagnab; bi ap Kraiŋ manö aij u adiŋ ap manö hag ñinab; bi ap God Ana gasi ñinab rö manö u hag ñinab; bi ap manö ke nibö manö niŋagep rö hagnab; bi ap manö hagnab anibu, ado göm aniŋ aniŋ hagajip a ginab. Anib u me, nibi bi Kraiŋ lau adö midpal gau Kraiŋ niŋ ud pidöŋ göl a giŋim gasi u nöŋ niŋmim giŋim.ⁱ ²⁷Pen bi rimnap manö ke nibö manö niŋagep rö hageinaböl u, bi miŋöp aka miŋau niŋaŋ nöŋ manö hagöl. Iru nöŋ hagagöl. Pen bi añi ap nöŋ uraköm manö hagnab; bi seg hagagöl. Bi añi ap aniŋ göl uraköm manö hageinab, bi ke nibö ap pen uraköm, manö haga u ud ado göm, aniŋ aniŋ hagajip, a ginab. ²⁸Pen manö ado göm, aniŋ aniŋ hagajip a göm hag ñeb bi ap midagainim u, manö ke nibö manö niŋagep rö hagniŋ gaböl bi gau manö anibu hagagöl; kale ke agamiŋ kalip ke abe God niŋ abe hagöl. ²⁹Bi miŋöp aka miŋau niŋaŋ Kraiŋ manö aij u hag nöl niŋöl gi, bi rimnap kabö rö hagaböl aka göm, niŋ midaiöl.^j ³⁰⁻³¹Pen bi asik niŋ mideinaböl anib gau, bi ap God Ana gö, gasi aij piral hiikö, bi nöŋ uraköm hagainim u gasi anibu niŋöm asikö, bi hain uraköm hagniŋ. Pen pen ab ralöm hagagöl. Añi añi uraköm hagöl. Anib u, kale magöŋhalö Jisas Kraiŋ manö aij u hag dapim apim giŋim me, Jisas Kraiŋ gasi rimnap halö udmim, gasi halö mideinabim.

³²Nibi bi God kalöp nan aij ñö, Kraiŋ manö aij u hag ñimidim gau, gasi kale ke niŋ aij giŋim, manö hag ñimim. Pen kale u rö nöŋ gasi niŋ aij giŋim, manö hagpin me u a giŋim arö giŋim. ³³Niŋön giŋiŋ: God gö nibi bi Kraiŋ lau adö midpal gau haŋöwaŋö gagpal; gasi niŋöl gi giŋö arö, agamiŋ mid aij giŋal.

Pen kale ap magum giŋim, Kraiŋ lau adö midpal nibi bi ram minöŋ gau gau magöŋhalö giŋidal rö giŋim. ³⁴Kale ap magum giŋim, God

§ 14:23 Ap 2:13   h 14:24 Jon 16:8   i 14:26 1Ko 12:8-10   j 14:29 1De 5:21

nip sabe gimidim ñin u, nibi gau manö hagagöl. Bi gau nöp haglö, nibi gau yihariŋ apdi niŋöl. Juda lo manö anib unbö rö nöp hagöp.^k

³⁵Nibi gau manö rimnap halö niŋun a geinaböl u, kale ram kale ke gau amöm, nugmul bi kalip hag niŋlö, hag ñöl. Pen nibi bi Krais lau adö God Manö niŋun a göm magum geinaböl aŋ au, nibi ap uraköm manö hag ñinab u, gi naj yabił ğinab.

³⁶Kale nibi bi Korid nöd api Jisas manö aij u udmim nibi bi gau dammim hag ñagpe. Pen hon Jisas manö aij ud arep bi gau, manö aij anibu damun, kalöp nibi bi Korid nöp hag ñagno. ³⁷Kale bi an an, God Ana hanip nan aij ñö, Jisas manö aij u nibi bi gau hag ñimidun a gimim gasi niŋbim gau, yad Bi Kub hagöp rö hagabin me u a gimim niŋmim.^l ³⁸Pen bi an manö hagabin anibi niŋagnab u, manö nipe u rö nöp niŋagmim.

³⁹Anib u, añ mam bi. Gasi kub kale u Jisas manö aij u hag ñun a gimim gasi u niŋmim. Pen nibi bi manö ke nibö manö niŋagep rö hagaiöl u, arö gim a gimim hagagmim. ⁴⁰Pen kale nibi bi Krais lau adö midpim gau apim God Manö niŋnabim ñin u, nan nihön nihön geinabim, magöŋhalö gasi niŋ aij göl ği ğipe arnim.

Krais umöm kauyaŋ uraka

15 ¹Añ mam bi. Krais manö aij u nöd hag ñainö udmim, manö niŋö yabił a gimim niŋ ud pidöŋ ğipim u, kauyaŋ hag ñi aij ğiniğ gabin. ²Manö aij anibu kalöp hagnö niŋmim udpe u, niŋ ud pidöŋ göl ği mideinabim u, God kalöp ud kamiŋ yunab. Pen niŋ ud pidöŋ göl ği midageinabim u, kale manö niŋö anibu yihariŋ niŋ udpim rö linab.

³Manö yad nöd niŋnö anibu, manö kub manö aij yabił a gem kalöp hag ñinö. Hon nan si nan naj ğipun rö, Krais hanip a göm uma u, God Manö kali kññ riköm, ğinab a ğila rö nöp ga.^m ⁴Krais umö rigöl ğilö, ñin mihöp midöm, ñin miħau niŋaŋ u kauyaŋ uraka u, u rö nöp God Manö kali kññ riköm, ğinab a ğila rö nöp ga.ⁿ

⁵Pen Jisas kauyaŋ uraköm, Pida mideia au waiö lö, nip nöd niŋa. Hainö waiö lö, bi manö nipe ud arep unbö migan laŋ u niŋla.^o ⁶Hainö ñin ap, Krais kauyaŋ waiö lö, ñin añi anibu nöp añ mam paip hadred (500) rö niŋla. Añ mam anib gau rimnap umla pen magöŋhalö rö midpal. ⁷Hainö ñin ap, Krais kauyaŋ waiö lö, Jems niŋa. Ñin ap pen, bi manö nipe ud arep gau magöŋhalö niŋla.^p ⁸Pen nibi bi rimnap nip niŋla ñin u ap arö, hainö Jisas yad ke waiö la niŋnö. Anib u, yad ñi le pi yag daubal rö ap midainö yiŋ uda.^q

^k 14:34 1Ko 11:3; 1Di 2:12 ^l 14:37 1Jn 4:6 ^m 15:3 Ais 53:5-12 ⁿ 15:4 Mad 12:40; Ap 2:24-32 ^o 15:5 Luk 24:34; Mad 28:16-17 ^p 15:7 Luk 24:50 ^q 15:8 Ap 9:3-6

⁹Yad nibi bi Kraiſ lau adö mideila gau kalip gi naij yabił gi midmidin u, Jisas manö aij ud arep bi midnam rö laga.^r ¹⁰Pen God yip mög niñöm ud aij gö, bi nipe midem, ke yabił gipin. Jisas manö aij ud arep bi rimnap wög gipal rö gagpin; yip mög niñöm ud aij yabił gö, wög kub yabił u gipin.^s ¹¹Yad nöp God nip wög gipin a gem hagagabin; kale nöp gipal a gem hagagabin. Hon magöñhalö Kraiſ manö aij u, adö añi hag ñino arö, kale niñmim udpim.

Nibi bi umla gau kauyañ uraknaböl

¹²Pen Kraiſ umöm uraka a gun manö pör haggpun u, kale rimnap nihön ginig niñagmim, wip gau umöm kauyañ urakagnaböl a gimim niñbim? ¹³Pen wip gau umöm kauyañ urakagnaböl a ginabim u, Kraiſ nipe ke kauyañ urakagöp a ginabim.

¹⁴Pen Kraiſ kauyañ urakagböp u, Kraiſ manö aij hag ñimidun manö u, manö yiħariñ rö liböp. Kraiſ kauyañ urakagböp rö hagep, Kraiſ manö aij niñ udpim u manö yiħariñ rö liböp. ¹⁵Wip umöm uraköl rö lagaiböp u, God Kraiſ nip gö urakagböp. Anib u, God gö Kraiſ uraka manö aij pör hag ñimidun u, manö piral rö liböp. ¹⁶Nihön ginig: wip gau umöm kauyañ urakagnaböl a ginabim u, Kraiſ nipe ke u rö nöp kauyañ urakagöp a ginabim. ¹⁷Pen Kraiſ kauyañ urakagböp, Kraiſ manö aij niñ udpim u manö yiħariñ rö liböp. Kraiſ kauyañ urakagböp, nan si nan naij gipim gac u hik gi yuagböp. ¹⁸Pen Kraiſ kauyañ urakagböp, nibi bi Kraiſ nip niñ udöm umla gau, hadö böñ nöp um lug li arblap. ¹⁹Hon Kraiſ nip udun me, gasi halö midpun. Pen minöñ naböñ it i midun, böñ nöp umaibnop, nibi bi mög gep rö yabił midaibnop.

²⁰Pen Kraiſ uraköm kamiñ midöp u me, nibi bi Kraiſ nip niñ udöm umbal gau, u rö nöp uraköm kamiñ mideinaböl. ²¹Bi ap gö, nibi bi umnaböl; bi ap gö, nibi bi uraknaböl.^t ²²Manö hagabin anibu, Adam nibi bi yam nipe midpun u magöñhalö umnabun, pen Kraiſ nibi bi yam nipe midpun u magöñhalö uraknabun. ²³Pen God Kraiſ nip nöd gö uraköm, am nipe aip midöp u me, hainö apöm nibi bi nip lau adö midpun gau gö, magöñhalö uraknabun.^u

²⁴Seden kijaki ana naij nipe gau nibi bi gau gi naij ginaböl u pen Kraiſ nipe kalip pa jö gi yuöm, nibi bi nipe abad mideinab gau Bapi God nip ñinab; anibu ñin hain anibu aunab. ²⁵Nihön ginig: Kraiſ nibi bi nan gau abad mid damöm, Nap gö, kołmał nipe magöñhalö gau Kraiſ ma mo gau mideinaböl.^v ²⁶Kołmał añi ap nöp mideinab: umeb magö u nöp. Pen ñin hain anibu, u abe gi pis ginab.^w ²⁷Pen nipe gö, nibi bi nan gau magöñhalö ma mo nipe gau midöp a göm kali kliñ rikla u, God Kraiſ mo nipe gau

^r 15:9 Ep 3:8; 1Di 1:15   ^s 15:10 2Ko 11:23   ^t 15:21 Ro 5:12   ^u 15:23 1De 4:16; Rep 20:5
^v 15:25 Mad 22:44   ^w 15:26 Rep 20:14

midöp hagagla. God nipe nöp gö, magöñhalö Kraiss mo nipe gau midöp.^x
²⁸Nibi bi nan gau magöñhalö, Ni nipe Kraiss mo nipe gau midlö niñöl gi,
 nipe hagnab, “Bapi miñi ne nibi bi nan gau magöñhalö abad midpan.
 Miñi yad mo nöp gau mideinabin,” a ginab. Anib u me, God añi nöp nan
 nihön nihön midöp gau magöñhalö yabił abad mideinab.

²⁹Nibi bi umbal gau, uraknaböl a gipin u niñbim. Urakagnaböl u,
 nibi bi ai ginig nimdadam umbal gau kalip nan a göm ñig pakpal?
 Kale uraknaböl a göm nöp anig gipal. ³⁰Pen hon u rö nöp, hon nihön
 ginig manö aij anibu hagnab, bi hanip gi naj ginig gaböl gau gasi iru
 niñagpun?^y ³¹Yad pör niñagpin, ñin i bi ap yip al pak linab aka wasö u
 niñagpin. Yad kalöp nibi bi gasi niñem, Bi Kub hon Kraiss Jisas nip ñiñi
 lem aij a göp a gabin. ³²Pen yad daun kub Epesas i apem, kain hapeb gau
 rö aip pen pen gipin. Ummön böñ nöp umnabön a gipim u, yad nihön
 ginig anig gipin? “Miñi midpun ñin i, nan aij aij niñöl gi, ñig aij aij niñöl
 gi, gi midaiun; umun böñ nöp umnabun,” a giñnep. Manö aij hag ni ajpin
 u arik arbnep.^z

³³Pen nibi bi gasi anibu rö niñbal gau, aip midagaimim. Nibi bi mid
 aij gipal gau, nibi bi gi naj gipal gau aip magum gaiöl, adö anibu nöp
 ginaböl. ³⁴Pen gasi adö ke niñmim nan si nan naj gipim u arö gimim,
 mid aij gimim. Kale rimnap God nip gasi niñagpin u, kale nable giñöp.

Kauyañ uraköm hañ romañ kale u aige rö mideinab?

³⁵Pen kale rimnap hagnabim, “Nibi bi umbal gau aigöl göm uraknaböl?
 Uraköm, hañ romañ kale u aige rö mideinab?” ö ginabim. ³⁶Pen manö
 hagnab u manö hauł rö. Nan yin magö gau yube, halö midöm kamiñ
 lagnab; umöm nöp kamiñ linab.^a ³⁷Wid magö aka nan nihön magö yubim
 u, ran kub göp rö ju yimagpin; magö pro gau nöp yubim. ³⁸Pen magö ke
 ke yubim anib gau, God rannim a göm niñ la rö ranöb.

³⁹Hañ romañ gau u rö nöp ke ke midöp. Nibi bi gau ke la; kaj wal gau
 ke la; yaur gau ke la; kabsal gau ke la. ⁴⁰Hañ romañ kumi kabö adö lañ
 gau ke midöp; hañ romañ minöñ naböñ adö il i gau ke midöp. Hañ romañ
 kumi kabö adö lañ aij u ke midöp; hañ romañ minöñ naböñ adö il i aij u ke
 midöp. ⁴¹Pen sidö mailö u aij u ke la; rakin mailö u aij u ke la; gapi mailö
 u aij u ke la. Pen gapi gau u rö nöp ke ke midöp rö mailö u aij ke ke la.
⁴²Nibi bi umöm uraknaböl u anibu rö. Wip rigöl ginaböl hañ romañ u hij
 gi lugnab; uraknaböl hañ romañ u hij gi lugagnab. ⁴³Nan mög gep rö ulöm
 libal; uraköm mailö halö midnab. Nan klö midagöp ulöm libal; uraköm
 pidöñ halö midnab.^b ⁴⁴Hañ romañ ulöm libal u hañ romañ minöñ naböñ
 adö il i ajpal rö midöp; uraköm ana kumi kabö adö lañ ajpal rö midnab.

^x 15:27 Sam 8:6   ^y 15:30 Ro 8:36   ^z 15:32 Ais 22:13   ^a 15:36 Jon 12:24

^b 15:43 Plp 3:20-21

⁴⁵ Adö anibu nöp, God Manö adiņ ap Mosis kali kliš riköm haga, “Adam nöd nibö u nipe ke bi kamiņ halö la,” a ga. Adam hain nibö u pen Ana midöp; nipe nibi bi gau kamiņ midep magö u ñab.^c ⁴⁶ Anib u me, nöd hañ romaņ minöņ naböņ adö it i ajep; hainö hañ romaņ ana ajep. ⁴⁷ Bi nöd nibö u minöņ nöp aua; Bi hain nibö u kumi kabö adö laņ au nibö aua. ⁴⁸ Nibi bi minöņ naböņ adö it i midpal gau, bi nöd nibö midmidöp u rö nöp midpal. Nibi bi kumi kabö adö laņ midpal gau, Bi kumi kabö adö laņ midöp rö midpal. ⁴⁹ Miñi hon bi minöņ aua rö midpun; hainö Bi kumi kabö adö laņ au nibö aua rö mideinabun.

⁵⁰ Añ mam bi, yad kalöp hagabin, hañ romaņ yihariņ u God ram minöņ aij u arep rö lagöp. Nan um hij gi lugnab u pör pör midainim rö lagöp. ⁵¹ Pen manö nöd niņagmidal ap kalöp hagnig gabin. Hon Kraiss nibi bi nipe midpun gau magöņhalö umagnabun. Pen hon magöņhalö ke hain nibö rö linabun.^d ⁵² Aliņ magö hagö, añim añim yinid nöp mailö göp rö, nibi bi umbal gau urak hañ romaņ hij gi lugagep mideinaböl; pen hon magöņhalö ke hain nibö rö linabun.^e ⁵³ Hañ romaņ hij gi lugnab u, hij gi lugagep linim; hañ romaņ umeb u, pör pör midep linim.^f ⁵⁴ Hañ romaņ hij gi lugnab u, hij gi lugagep linab; hañ romaņ umeb u, pör pör midep linab ñin anibu, manö kali kliš riköm hagla rö ginab. Bi God manö hagep Aisaia God Manö kali kliš hagöm haga, “Bi Kub umeb magö u al pak lö hadö böņ nöp pis göp,” a ga.^g ⁵⁵ Pen bi God manö hagep Hosea God Manö kali kliš riköm haga,

“Umeb magö, uri klö ne midöp gai?

Umeb magö, uri ilön ne midöp gai?” ö ga^h

⁵⁶ Umeb magö ilön u nan si nan naij gep nibö; nan si nan naij gep klö u lo manö nibö.ⁱ ⁵⁷ Pen God nipe Bi Kub hon Jisas Kraiss nip yuö apöm hanip ud asik yuö kamiņ arabun. Anibu niņun, God nip aij a gun.

⁵⁸ Anib u, añ mam aij yad gau, kale pidöņ gimim, ke gau aragmim. Bi Kub nip wög gipun u yihariņ gagun a gimim, pör nöp klö gimim, Bi Kub nip wög göl gi midaimim.

Nan God nip ñeb

16 ¹ Mani ud magum gimim, God nibi bi kalip ñinabim manö u hagnig gabin. Kraiss Jisas nibi bi Galesia Propins midpal gau kalip hagnö rö, kale u rö nöp gimim.^j ² Kale nibi bi ke ke magöņhalö wik añi añi ñin nöd u mani udpim rö u niņmim rimnap ud ke gau limim ud magum gimim. Anig ginabim u, yad apjakem mani nan a gem hag ajageinam.

³ Pen yad ninabin u, bi kale niņmim bi aij midpal gau rimnap hagep, yad kalip köp kali kliš rik ñinö, kale pen köp u abe mani ñinabim u abe

^c 15:45 Jen 2:7   ^d 15:51 1De 4:15-17   ^e 15:51-52 Mad 24:31   ^f 15:53 2Ko 5:4

^g 15:54 Ais 25:8   ^h 15:55 Hos 13:14   ⁱ 15:56 Ro 7:13   ^j 16:1 Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9

dam Jerusalem ud aröl. ⁴Pen yip arep rö leinab yad ke kalip uł gi ud arnabin.

⁵Pen yad Masedonia Propins u amem, midpim u ninabin.^k ⁶Amjakem, kale aip pro magö ap mideinam rö löp. Yıbaud i kalöp aip midem, ram minöŋ rimnap arniğ ginö, yip dam adan aŋ u yube arnabin.^l ⁷Kalöp yihariŋ mailö sidö aŋ niŋöl arep u yip aij gagöp. Bi kub yau a geinab, am kale aip rapin midem hainö arnabin.

⁸Yad daun kub Epesas i midem, Pedikos ñin kub u ap padiö niŋem hainö ninabin. ⁹Daun kub Epesas i, Bi Kub wög kub gabin, pen nibi bi iru nöp yip ji niŋbal.^m

¹⁰Pen Dimodi midpim u auainim, nip ud aij gimim, nipe piñiŋ gagnab. Nipe yad Bi kub u nip wög gipin rö nöp göp u niŋmim,ⁿ ¹¹nip arö gagmim. Kale magöŋhalö nip ud aij gimim. Hainö arniğ gainim u, nip dam adan aŋ u yuaimim, yad midpin i ado gi aunim. Mam rimnap halö aip aunaböl a gem abad midpin.^o

¹²Pen mam hon Apolos nip manö klö hagem hagpin, mam rimnap arajal rö, aip armön a gipin u, pen nipe miñi nagnab. Hainö neb rö lainim ninab.^p

Manö naböŋ rimnap abe haga

¹³Kale nibi bi niŋöl gi midaimim. God nip niŋ ud pidöŋ gimim gi midaimim. Nan ap piñiŋ gagmim. Klö yabił gimim gi midaimim. ¹⁴Pen nan niñön niñön ginabim, nibi bi gau kalip midmagö limim gimim.

¹⁵Añ mam bi. Kale niŋbim, Grik kai Kraiș nip niŋ udla gau, Sidepanas nibi bi yam nipe gau nöd niŋ udla. Niŋ udöm me, nibi bi Kraiș lau adö midpal gau kalip midmagö löm wög gi ñöl gi nöp midpal. Anib u, añ mam yad kalöp hagabin,^q ¹⁶nibi bi aij anib gau rö abe, añ mam kale aip wög gıpal gau abe niŋmim, hagöl rö nöp gimim.

¹⁷Pen kale ap yip niŋmim rö lagö, Sidepanas, Podyunedas, Akaikas apöm yip niŋbal u yip aij yabił göp. ¹⁸Aniğ gıpal anibu yip aij göm kalöp aij göm göp. Bi aij anib gau manö hagnaböl u niŋ aij gimim.

¹⁹Pen nibi bi God lau adö midpal Esia Propins i, kalöp Korid nibi bi gau, “Añ mam bi, kale midpim?” a gıpal. Akwila niñi nipe Prisila aip kalöp Korid niñi bi, “Bi Kub kalöp abad mideiaŋ,” a gıpal. Nibi bi apöm ram kale ber miñau magum göm God nip sabe gıpal gau u rö nöp hagpal.^r ²⁰Pen añ mam Kraiș lau adö midpal gai i magöŋhalö, “Kale midpim?” a gıpal. Kale Bi Kub nip niŋ udpim rö, pen pen hag wiñai udöl gi, alaun bom halumim.

²¹Yad Pol, manö naböŋ magö i ñimagö yad u ke kali ktiñ rikem “Kale midpim?” a gabin.

^k 16:5 Ap 19:21   ^l 16:6 Ro 15:24   ^m 16:9 Ap 19:8-10; 2Ko 2:12   ⁿ 16:10 1Ko 4:17

^o 16:11 1Di 4:12   ^p 16:12 1Ko 3:6   ^q 16:15 1Ko 1:16   ^r 16:19 Ap 18:2,18,26

²²Nibi bi an, Bi Kub nip midmagö lagnab u, pen ilön udnim. Anib u, Bi Kub hon, ne aumön!^s

²³Bi Kub hon Jisas kalöp mög niḡöm ud aij ginim.

²⁴Añ mam yad Krais Jisas lau adö midpim gau, yad kalöp magöḡhalö midmagö libin. Anib unbö rö aij.

---

^s 16:22 Gal 1:8-9